LJUDSKI TEDNIK

Leto II. - Lir 12.—, Jugolir 8.—, Din 6.—. Poštnina plačana Trst, 1. maja 1947 Spedizione in abbon. postale II.o gruppo Stev. 65

PO ŠIROKEM SVETU

Moskovska konferenca je uspela

v razčiščenju odnosov med velesilami

Po 46 dneh intenzivnega dela se je moskovska konferenca zaključila. Že v začetku je bil vsakdo prepričan, da ne bo privedla ta konferenca do končne zaključitve mirovne pogodbe z Nemčijo in Avstrijo in to iz razloga, ker so z vprašanjem te pogodbe v zvezi prav tista vprašanja, ki so že na pariški konferenci bila preložena na poznejšo dobo zaradi tega, ker so se gledanja posameznih zastopstev na teh točkah diametralno ločila. Šlo je namreč za načela ureditve Evrope, in sicer take ureditve, ki naj bi zagotovila Evropi in svetu mir ne samo za dobo nekaj let, ampak za čim daljšo dobo.

Povsem jasno je, da se danes skuša vreči krivda nedokončanih del na SZ. To je bilo vsem znano že v začetku. Že po prvem tednu moskovske konference je del zapadnega tiska začenjal pripravljati tako razpoloženje in je trdil, da je konferenca obsojena na popoln neuspeh. Ta zapadni tisk je gnal to kampanjo do konca. Vendar ni uspel, odnosno je uspel le v majhni meri, kajti že same izjave štirih zunanjih ministrov ob zaključku konference so pobile te trditve, ki vzbujajo mnogo upanja v uspeh nadaljnega dela. Angleški zunanji minister Bevin je namreč rekel, da je bil uspeh konference glede na konkretno delo negativen, vendar je bil koristen, ker so se popolnoma razčistili pojmi in posamezna gledišča in razen tega je bolje, po Bevinovem mnenju, delati počasi, kakor pa v naglici skleniti mir, ki ne bi vseboval osnov trajnosti.

V svojem govoru ameriškemu ljudstvu, v katerem je podal pregled moskovske konference pripisuje tudi ameriški zunanji minister Marshall, Sovjetski zvezi krivdo za nedosežen uspeh konference, vendar v tistem delu svojega govora, ko govori o svojem razgovoru s Stalinom, pravi, da mu je ta razgovor dal mnogo upanja na kompromisno rešitev vseh tistih vprašanj, ki so videti nerešljiva.

Iz vsega tega bi sicer bilo videti, da v Moskvi dejansko ni prišlo do nikakega konkretnega zaključka, ampak da so se ministri omejili samo na načelna razglabljanja o vseh vprašanjih tičočih se mirovne pogodbe z Nemčijo in Avstrijo. Toda če vržemo bežen pogled čez vse delo, vidimo, da je avstrijsko vprašanje rešeno v veliki večini in da sta le dve vprašanji mirovne pogodbe z Avstrijo ostali nerešeni, in sicer vprašanje avstrijskih meja in vprašanje nemških dobroimetij v Avstriji. Tudi ti vprašanji so pretresali z vseh vidikov, tako da so 4 ministri smatrali za umestno, da se rešitev teh vprašanj poveri posebni komisiji, ki naj se sestane 12. maja na Dunaju in naj dokončno uredi, kar je treba urediti. In ne samo to. Konferenca je tudi konkretno rešila vprašanje zmanjšanja zavezniških okupacijskih sil v Nemčiji in predala nadzorstvenemu svetu v Berlinu nalogo, da do 1. junija do podrobnosti prouči praktično izpolnitev tega sklepa in poda svoje tozadevne predloge, ki naj stopijo v veljavo s 1. septembrom.

Kot praktičen uspeh moskovske konference moramo vzeti tudi dokončno načelno rešitev gospodarskega in finančnega vprašanja STO-ja.

Sklep moskovske konference ima to pozitivno potezo, da upošteva določbe tržaškega statuta in prepušča tudi odločitve glede gospodarskih in finančnih vprašanj domačim oblastem, to je guvernerju, vladnemu svetu in ljudski skupščini. Seveda bosta o tem odločala v času, dokler skupščina še ni izvoljena in statut ne stopi v veljavo in nima STO svoje stalne vlade, guverner in začasna vlada in vse to v smislu člena 24. Statuta za STO. Tudi najetje posojila je stvar začasne vlade in guvernerja, iz česar sledi, da se v notranje zadeve STO-ja tudi po sklepih moskovske konference ne smejo vmešavati zunanje sile.

Iz vsega tega je torej jasno, da moskovska konferenca sicer ni prinesla tega, kar si evropski narodi želijo, namreč zaključitev in to dokončno zaključitev takega miru, ki bi nudil evropskim narodom in vsemu svetu jamstvo trajnega miru in ekonomskega in socialnega razmaha. Toda prinesla je rešitev mnogih vprašanj, ki so strogo povezana z mirom samim in z normalizacijo življenja in prinesla je prepričanje, da težijo vse 4 velesile za tem, da sklenejo mir, ki bo trajen in to čimprej. To je najbolj jasen dokaz, da bo v novembru, ko se ministri ponovno sestanejo, prišlo dejansko do sporazuma, četudi kompromisnega, ki bo privedel Evropo in svet v normalno življenje.

★ 1. MAJ ★

1. MAJ V MOSKVI!

Kakor poroča „Reuter" so v Moskvi velike priprave za proslavo 1. maja. Na moskovskem Rdečem trgu se bo vršila običajna vojaška parada in nato manifestacija moskovskega prebivalstva, pri kateri bo igrala godba, ki jo bo sestavljalo 1000 godcev in ki bo spremljala manifestante čez Rdeči trg.

1. MAJ V AMERIKI!

Ameriški delavci bodo proslavili mednarodni praznik 1. maja in s tem tudi obhajali 57 obletnico prve take proslave v New Yorku, ki se je vršila 1890. leta.

Pričakuje se, da bodo na tej proslavi sodelovale velike množice članov delavskih sindikatov in najmanj 5 tisoč vojnih veteranov.

Razen v New Yorku se bodo vršile proslave 1. maja tudi v Detroitu, Filadelfiji, Washingtonu, San Franciscu in drugih mestih.

1. MAJ V LONDONU!

„Reuter" javlja, da je Centralni komitet komunistične partije Velike Britanije ob priliki letošnjega 1. maja izdal proglas, v katerem poziva britansko vlado, da odstrani vse one politike, ki so odgovorni za porazno zunanjo politiko, ki jo vodi sedanja laburistična vlada.

Proglas nadalje trdi, da preti katastrofa tako delavskim množicam, kakor tudi nacionalni neodvisnosti Velike Britanije in to zaradi tega, ker se je Velika Britanija vpletla v politiko ameriških od vojnih dobičkov in atomske bombe napihnjenih milijonarjev.

Maršal Tito

o jugoslovanski politiki

Ves jugoslovanski tisk je skoraj v celoti prinesel intervjù predsednika jugoslovanske vlade Josipa Broza-Tita in ameriškega radio komentatorja g. Johanesa Stila, v katerem je maršal Tito odgovoril na nekatera Stilova vprašanja, ki so se tikala jugoslovanske zunanje in notranje politike in tudi sicer v manjšem obsegu jugoslovanskih notranjih prilik.

Komentator Stil je hotel vedeti, kakšen vpliv je imela proklamacija Trumanove doktrine glede na Grčijo in Turčijo, na kar mu je maršal Tito odgovoril, da je Trumanova izjava bila samo odkrito izraženo to, kar mislijo in delajo ameriški magnati in imperialisti že dolgo časa. Vendar je Jugoslavijo zadelo, da je to odkrito izjavil predsednik vlade — Truman sam in to v času, ko so vsi narodi in tudi ameriški siti vojne in se borijo za mir. Vendar pa to ne more vplivati na jugoslovansko zunanjo politiko, ker se bomo še trdneje borili za mir.

Kar se pa tiče odnosov do Turčije in Grčije, je jasno, da se odnošaji do teh dveh držav in še posebej do Grčije ne morejo mnogo izboljšati, in sicer zaradi vmešavanja Amerike v njihove notranje razmere in ker so v teh državah na oblasti reakcionarni režimi, katerih ne morejo prenašati niti njihovi lastni narodi.

Določeni krogi v Zapadni Evropi so začeli zbirati in pozivati ljudi v borbo proti komunizmu. To ima precej podobnosti z nekdanjo kampanjo osnih sil Nemčije, Italije in Japonske, ki so pod parolo križarske vojne proti komunistični nevarnosti pripravljale imperialistično vojno. Da je to tudi v današnji antikomunistični kampanji namen tistih imperialističnih krogov, je jasno vsem. Zato vpliva ta gonja na balkanske države v toliko, da se te države še bolj povežejo in ne dovolijo, da bi svetovna in tudi ona maloštevilna jugoslovanska reakcija, ki je ob priliki Trumanovega govora malo dvignila glavo, mogla škodovati in na katerikoli način vmešavati se v naše stvari.

Na Stilova vprašanja o jugoslovanski politiki z Bolgarijo, Poljsko in sploh s slovanskimi državami in tudi z Albanijo ter z ostalimi balkanskimi državami, je maršal Tito odgovoril, da se bo prijateljstvo do teh držav še bolj poglobilo in bo zadobilo gospodarsko in politično sodelovanje še močnejšo obliko. Kot dokaz temu je jugoslovanska komisija, ki se sedaj mudi na Poljskem in ki ima namen urediti take odnose s Poljsko.

Kar se pa tiče jugoslovansko-ameriških odnosov, je to odvisno od poteka mirovnih pogajanj z Nemčijo in Avstrijo in sploh z ostvaritvijo mednarodnega miru, s čimer bo dana možnost, da se bodo ti odnosi v kratkem vidno popravili.

Komentator Stil je na koncu postavil maršalu Titu tudi vprašanje o stanju prehrane v Jugoslaviji.

Maršal Tito je na to vprašanje odgovoril, da vprašanje prehrane v Jugoslaviji ni baš najboljše in da je o tem že govoril ob drugi priliki, vendar lahko reče, da se bo Jugoslavija tudi iz tega izvlekla in da so izgledi na žetev kljub dolgi zimi in poplavam dobri.

Henry Wallace v Evropi

Mednarodni dogodki v tednu

Razen zaključka sedanjega zasedanja moskovske konference, so bili zadnje dni vidni v svetu še mnogi drugi politični dogodki, odnosno dogodki, ki so s temi v zvezi.

Italija n. pr. začenja oživljati svoje diplomatsko življenje s svojimi sosedi in tudi daljnimi državami.

Italijanski zunanji minister Sforza je namreč sprejel Mattiolija, ki mu je poročal o svojem delu v Beogradu. Italijanska zunanja politika, po vesteh italijanskega zunanjega ministrstva, stremi za tem, da čimprej uredi svoje odnose s sosedstvom in to na čimbolj prijateljski način in poleg tega skuša igrati vlogo sile, ki naj bi tvorila ravnotežje in povezavo med Vzhodom in Zapadom.

Istočasno z ureditvijo gospodarskih in diplomatskih odnosov z Jugoslavijo, se je izvedelo, da je južnoafriški odpravnik poslov v Italiji generalmajor Francis Theron dobil navodila, naj tudi on stopi v stik z italijansko vlado, da uredi diplomatske odnose med obema državama in to kljub temu, da Južna Afrika še ni ratificirala mirovne pogodbe z Italijo. Na drugi strani pa, po ameriških vesteh, je ameriški senatni odbor za zunanje zadeve sklenil predložiti kongresu, naj bi se mirovna pogodba z Italijo čimpreje ratificirala.

Težnja po ureditvi normalnega meddržavnega življenja se opaža tudi v drugih državah.

Sovjetska zveza je ustanovila v Madžarski več konzulatov, kar dokazuje, da SZ želi še bolj poglobiti že obstoječe prijateljstvo med obema državama.

V notranji politiki dveh zapadnih držav, in sicer Francije in Anglije, smo zadnje čase imeli dva primera, ki sta si zelo podobna. De Gaullova kampanja proti francoskim napredniim silam in proti vladni politiki je znana. De Gaulle se posebno zaganja proti komunistom in socialistom, kajti ti dve stranki, ki sta zelo močni in najbolj dosledni v borbi proti reakcionarnim silam desnice, sta začeli odprto borbo proti De Gaullu, ki skuša zbrati okoli sebe vse reakcionarne sile Francije in tako priti do oblasti. Glasilo komunistične partije Francije je nazvalo De Gaulla „diktatorja vajenca", kar je slednjega zelo užalilo in je napadel K. P. neposredno. Temu napadu je Francoska komunistična partija takoj odgovorila tako, da je pozvala vse francoske komuniste v borbo, da se prepreči De Gaullov poizkus priti do oblasti.

Sličen primer imamo v Angliji. Angleški ministrski predsednik Attle je v govoru, ki ga je imel pred „Trade Unions on Congress" ožigosal bivšega predsednika Churchilla, da je on kriv obupnega stanja, v katerem se danes nahaja Anglija, ki je prepuščena na milost in nemilost ameriškega kapitala.

! Stvari o je vredno

FRANCIJA

AFP. Francoska vlada je odredila, da bo s 1. majem zmanjšala obrok kruha, in sicer od 300 gramov na 250 gramov.

GRČIJA

Kakor javlja Associated press, prinaša list »Elefterija« vest, da je ameriški odpravnik poslov v Atenah Kiley pristal na zahtevo grške vlade, naj bi ena eskadrila ameriških avionov z letalonosilko »Leit«, ki je vsidrana v grških vodah, napravila polet nad ozemljem, ki je pod kontrolo grške demokratične armade in to »v cilju demonstriranja.«

Angleški časopis »Reynolds News« piše v nekem svojem članku o angleških odnosih do Grčije dobesedno to-le:

Postopoma smo bili pritegnjeni v zvezo z najslabšimi elementi Grčije, s fašističnim režimom, ki tlači, zapira in mori tiste ljudi, ki so bili v borbi proti Hitlerju kot naši zavezniki v Grčiji.

Predsednik grške vlade Maximos je včeraj na zasedanju parlamenta poročal o delu vlade med odmorom skupščine in posvetil posebno pozornost ameriški »pomoči« Grčiji. Izjavil je, da narekuje ameriška pomoč Grčiji nove obveznosti.

»Da bi se pokazala dostojna ameriške pomoči,« je rekel Maximos, »moramo zadušiti vstajo, t. j. premagati partizane.«

Maximos je zasotovil Trumanu, da bo uporabljen vsak ameriški dolar v namen, za katerega je bil dan. Poudaril je tudi, da bo vlada nastopila neusmiljeno proti vsem, ki se ne bodo hotel vrniti v zakonito življenje.

Tass: 20 aprila t. l. je grška monarhofašistična policija aretirala voditelja Radikalne stranke Kirkosa, člana Centralnega komiteta grške narodno osvobodilne fronte EAM.

AVSTRIJA

Tass: List »Wiener Kurier« poroča, da so Hitlerjevci v Gradcu, ki spada pod britansko zasedbeno področje 10. t. m. razrosili po mestu veliko število letakov in po zidovih nalepili Hitlerjeve slike z napisom: Za 20 april se ti klanjamo s svetim spoštovanjem.«

Daily Worker se dotika položaja v današnji Avstriji in piše v svojem uvodniku med drugim:

»Beg Franza Richterja, bivšega nacističnega predsednika občine in znanega SS-ovca, dokazuje, da se dogajajo danes v Avstriji čudne stvari. Preiskava je pokazala, da tako imenovane »Delavne skupine« (Richter je pobegnil iz neke takšne skupine) sploh ne delajo, niti ne nosijo zaporniških oblek. Člani teh skupin dobivajo od svojih domačih civilne obleke, hodijo v kino, večerjajo po restovracijah, samo zvečer se morajo vrniti v zapor.«

Ljud. tednik st. 1 8—8 — Trček

Delavci in nameščenci večine tovarn dunajskega predmestja so 25. t. m. stopili v stavko, ki je trajala nekaj ur, da bi protestirali proti slabi delitvi mesa, proti črni borzi in draginji.

DANSKA

26. t. m. je v kleteh sovjetskega konsulata eksplodirala bomba, ki je vsebovala približno 1 kg eksploziva. Eksplozija ni povzročila nikake škode.

katerih razmišljati!

SIRIJA

Radio Jeruzalem javlja, da sta jugoslovanska vojna zločinca, poveljnika zloglasne nemško-ustaška SS »Shandžar« divizije Šefik Muftič in Harambašič prispela v Damask, kjer ju je sprejel predsednik Sirijske vlade in jima poiskal stanovanje.

ANGLIJA

Časopis »New-era«, ki izhaja v Clevelandu piše v svoji številki z dne 19 marca naslednje:

»Naši odročni prijatelji Angleži so zadnje čase postali zelo radodarni z neprimičnimi. Indijo nameravajo dati Indijancem, Burmo Burmancem Egipet Egiptčanom. Palestino Združenim narodom. Grčijo na Zedinjenim državam. Seveda so redke tiste naivne duše, ki verujejo, da Angleže vodi pri tem širokogrudnost in čut za pravico. Mnogo več jih je, ki vedo, da so Angleži s svojo upravo v omenjenih deželah tako zavozili, da ne morejo niti naprej niti nazaj, pa gledajo okoli kdo jih bo izvlekel iz blata svetovnega osovraženja in dolgov, ki jim segajo že do ušes.«

ARGENTINA

Agencija »France-Press« javlja, da živi Mussolinijev sin Vittorjo v Buenes-Airesu pod lažnim imenom Carlos Batero. V Argentino je prišel v začetku tega leta.

ITALIJA

Angleške oblasti v Italiji prevažajo jugoslovanske vojne zločince iz Italije v Nemčijo. Kljub tolikim predlogom jugoslovanskih oblasti se Angleži še do danes niso odločili da bi te zločince izročili Jugoslaviji in trdijo, dve leti po koncu vojne, da morajo šele ugotoviti, če je vojni zločinec n. pr. Joša Ljotič, brat Dimitrija Ljotiča, komandant »IV. Srbskega dobrovoljnega korpusa« in šef obveščevalne službe pri istem korpusu, član Gestapa, ki je med drugim dal nalog za streljanje 22 rodoljubov, ki so bili usmrčeni 4. oktobra 1944, zborški ideolog Dioka Slijepčevič, četniški komandant general Damjanovič in drugi.

AFP poroča iz Milana, da so se širili po Milanu letaki, ki med drugim pišejo: Kri 20 milijonov Italijanov ne bo zadostovala, da se opere trg Loreto.« To je kraj, kjer so bila izpostavljena trupla Mussolinija in drugih fašističnih prvakov po osvoboditvi Milana. Na letaku piše: »Prišel bo dan, ko se bomo ponovno srečali.«

ZDA

Agencija »France-Press« javlja, da je izvršni odbor Ameriške federacije dela objavil, da se je začela kampanja za nabiranje 1.500.000 dolarjev, ki so namenjeni za borbo proti delavskim zakonom, ki jih sedaj pripravlja Kongres. Borba se bo vodila po tisku in radiju. Izvršni odbor je objavil resolucijo, s katero se obsojajo predlogi zakona, o katerih razpravlja Predstavniški dom in senat.

Tas: Predsednik vsedržavne farmerske zveze Paton je izročil predstavnikom tiska prepis resolucije, ki jo je telegrafsko poslal bivšemu podpredsedniku Wallace. V tej resoluciji Paton obljublja Wallaceu podporo, t. j. podporo 400.000 članov zveze in ostro kritizira Trumanove predloge za »pomoč« Grčiji in Turčiji.

* PO * DOMAČI * ZEMLJI *

Zaman vsi poskusi strahovanja

Današnji dan je odgovor tržaškega ljudstva

1. maj, največji praznik delovnega ljudstva vsega sveta, je tukaj! Tudi v Trstu! Zaman so bile vse podle nakane onih propadlih elementov, ki se ne morejo vživeti v novi čas, ki še vedno tavajo v temi najobupnejšega nazadnjaštva, omamljeni od strupenih plinov trohnečega fašizma, ki bi ga radi spet oživeli. To so ljudje, od katerih ne moreš ničesar več pričakovati, razen slabega. Peščica jih je in pošten Tržačan-Italijan se jih sramuje, pa ni treba da je že član naših organizacij. Toda žalostno je pri tem to, da se te sodrge od časa do časa poslužujejo, oziroma se ji pridružujejo organizacije, o katerih bi vendar radi verjeli, da govore po svojih predstavnikih iskreno, ko podajajo izjave, ki bi naj izražale voljo za medsebojno zbliževanje vseh tistih, ki jim je do tega, da bi le nekoč zavladal v Trstu mir.

Današnji veliki praznik, ta mogočna manifestacija demokratskih množic postavlja še poslednjega pošteno mislečega pred neizbežno alternativo: ali s sodrgo, po poti, ki vodi do sramotnih dejanj, do protikulturnih nastopov, do zločinov, ali pa z delovnim ljudstvom v borbo za napredek, za neodvisnost in za mirno sožitje med narodi, ki tu prebivajo. Kreniti po tej poti pomeni odločiti se za poštenost, dostojnost za kulturnost, medtem ko pomeni izbira prve poti soglašanje in odobravanje vseh podlosti, ki se v Trstu še dogajajo, pomeni podpihovanje k medsebojni mržnji, pomeni zlohotno voljo, da bi ljudstvo tega ozemlja nikdar ne doživelo neodvisnosti in pomeni najumazanejšo službo tujemu imperializmu.

Kampanja, ki je imela namen zmanjšati sijaj današnjega veličastnega praznika, se je pričela že kmalu. Zadnji teden pa je hotela dati poudarka svojim nameram s pouličnimi izgredi. Začelo se je 25. aprila, vznemirjali ne z estetskega stališča in s kakega drugega še manj. Toda vendar se najdejo v Trstu ljudje, ki jih mili zvoki iz znanih oper tako „ganejo", da začno kričati in žvižgati. Celo na trg bi se zagnali, dokler lahko računajo z zaščito policije. „Poglejte, za božjo voljo," slišim delavsko ženo, „mar smo mi, ki izzivamo?" Ne, mi ne izzivamo, toda s tem ni rečeno, da našega potrpljenja ne bo kdaj konec. In potrpljenja je bilo kmalu konec, ko so na Korzu ljudstvo napadli, a so prav tako urnih krač popihali, ko jim je ljudstvo odgovorilo.

Zaman je: ti ljudje se ne bodo nikdar več spreobrnili; fašizem jih je preveč zaslepil in zanje ni leka. Toda kdor misli, da bi mogel še gledati jasno v svet, zanj je zadnji trenutek, da se odcepi od te sodrge.

Naš prvi maj naj jim bo nad vse resen poziv!

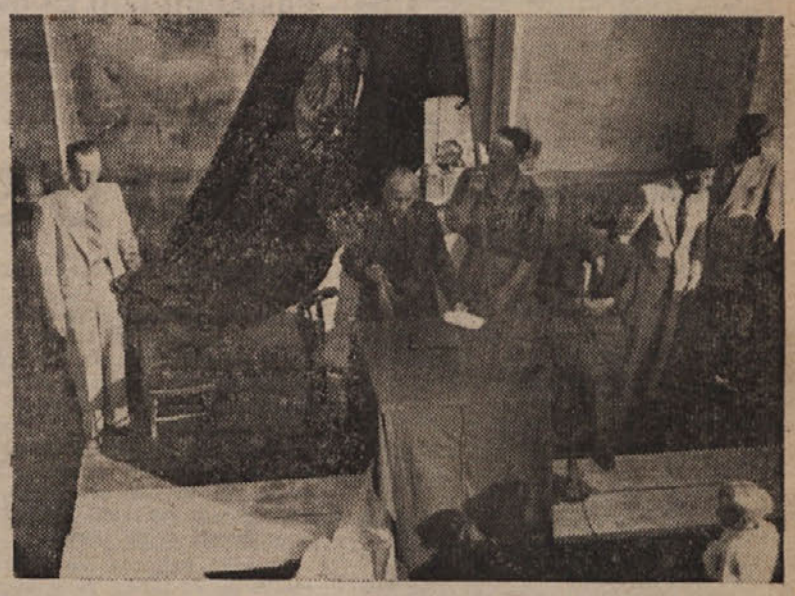

V soboto popoldne ob 17. uri je bilo v škedenjskih plavžih slavnostno razvitje zastave tovarniških delavcev. Zastavi je kumovala mati padlega borca Ivana Cola, po katerem nosi tudi ime tovarniški kulturni krožek. Po govorih, ki so jih imeli italijanski in slovenski tovariši, je igrala godba Rinaldi, in pevski zbor Rota je zapel nekaj pesmi. Prisotnih je bilo veliko število delavcev. Zastava je prava umetniška dragocenost. Po svečanosti je bila vrtna veselica.

Slovenska kultura jih moti

Po neskončnih prizadevanjih je Slovensko narodno gledališče dobilo v uporabo — enkrat tedensko — gledališče Nazionale. Slučaj je hotel, da je prva predstava padla prav na 25. april, ko Italijani praznujejo obletnico splošne vstaje v gornji Italiji l. 1945. To bi ne bilo nič posebnega — tudi mi smo italijanskemu ljudstvu čestitali za ta njegov praznik. Toda v Trstu so to obletnico vzeli v zakup ljudje, proti katerim je bila prav ta vstaja naperjena. Sklenili so ta dan zlorabiti za ponovna šovinistična izzivanja, pri katerih ni manjkalo pojavov razkrinkavajočega se novofašizma.

Tako je bila predstava „Pokojnika" v Nazionale silno dobrodošel povod za „kulturni nastop" pokvarjencev, ki črpajo svojo kulturo z lepakov „Lege nazionale" in podobnih. Slovensko ljudstvo prihaja v gledališče v želji po kulturnem užitku. Veseli se, da bo zopet slišalo slovensko umetno besedo v dostojnem prostoru. Nikjer nič žaljivega, nič izzivalnega ni v tem njegovem veselem pričakovanju. In igra se „Pokojnik", popolnoma nedolžna stvarca za še takega nasprotnika. Toda drhal mora „nastopiti": s kričanjem, z žvižganjem, s psovanjem, z grožnjami in z udarci. Drhal nastopa v obrambo kulture in italijanstva. Kulturo brani — z napadom na kulturno prireditev, italijanstvo pa s tem, da prizadeva poštenemu italijanskemu imenu največjo sramoto. Toda v Trstu so časopisi, ki se ob takih pojavih naslajajo, saj jih pa tudi s svojim pisanjem zavestno pripravljajo. Da se s tem uvrščajo v tiste kroge, ki delajo italijanski kulturi žalostno „uslugo", da jo predstavljajo na način, ki razodeva le veliko nekulturnost, to je njihova stvar. Ali se ti časopisi imenujejo „Voce libera" ali „Giornale di Trieste" ali pa kako drugače to ni važno.

Vendar take vrste nastop ni mogel slovenskega ljudstva niti oplašiti, niti odvrniti od kulturnega užitka. S prezirom za onemoglo zaletavanje teh bednih kulturnih zaostaležev je pokazalo, da se ne more ponižati na njihovo stopnjo.

Tako je napad na slovensko kulturo in prvi atentat na prvi maj žalostno propadel, zapustil pa je za seboj grd, neizbrisen madež.

Sovinizem brez meja

Vsako sredstvo je treba izrabiti, da se onemogoči nemoten potek prvomajskih svečanosti! Tako veleva reakcija in misli, da bo kak podel napad na posameznega športnika preplašil desettisoče. Ali vidite na današnji dan, gospodje, kako ste se prevarali?

V soboto zvečer se je vršila po mestu nočna štafeta. Zgolj fizkulturna prireditev v okviru prireditev za 1. maj. To ni bila nikaka slovenska prireditev — tu so bili Italijani in Slovenci, člani društev za telesno vzgojo. Toda drhal se tudi tu ni mogla vzdržati, ali bolje povedano, tisti, ki od zadaj vodijo njene nastope, so preskrbeli, da je tudi tokrat bila „na mestu". Napadla je tekača in mu strgala majco. Štafeta se je zaradi tega vseeno nadaljevala.

Komu v dobro in komu v čast pa je tak nastop? In za obrambo česa je pa tukaj šlo? Nam je stvar jasna: ko gre za to, da se pokaže sovraštvo do demokratičnega ljudstva, je treba udariti kjerkoli, tudi v športu.

To podlo dejanje je naletelo sicer na obsodbo Pokrajinskega odbora Italijanske lahkoatletske zveze, toda „Voce libera" je že naslednjega dne pokazala, da ji to ni všeč. In na žalost je v nekaterih športnih organizacijah vse preveč ljudi, ki je zanje važno pisanje tega lista.

Verjamemo, da je iskrena izjava tistih tekmovalcev, ki so v nedeljo dopoldne nastopili na Stadionu in z izjavo s 33 podpisi obsodili to divjaštvo, ki nima s športom nobene zveze.

Naše ostale športne prireditve teh dni so dokazale, kako malo uspeha imajo taka dejanja, današnji pohod fizkulturnikov in nastop na Stadionu jim bo pa za vselej povedal: kadar postane fizkultura last širokih množic, tedaj ni več sile, ki bi mogla ta pohod zavreti.

Celo italijanske glasbe ne prenašajo

Nedelja dopoldne. Na Velikem trgu se vrši koncert godbe kulturnega krožka „Rinaldi". Igrajo kot pač igra katerakoli dobra godba. Razlegajo se že stokrat slišani glasovi Traviate, Lohengrina, Prodane neveste, o katerih nam ni znano, da bi kdaj koga

Program športnih prireditev:

1. MAJA

Nogomet: ob 17. uri na občinskem stadionu (Sv. Sobota): Sindikalna raprezentanca Milana proti zmagovalcu Zagreb-Trst.

2. MAJA

Šah: zaključek turnirja

Igra na krogle (balinanje): Zaključek turnirja.

4. MAJA

Kolesarske dirke: za Lavoratore-jev pokal.

Košarka: Pokrajinsko prvenstvo.

Nogomet: Pokrajinsko prvenstvo.

Sportni ples z razdelitvijo nagrad klubom in športnikom v Športnem klubu Sv. Ivan.

Bratstvo med Italijani in Slovani

osnova demokracije v STO-ju

V nedeljo 27. aprila je minilo šest let, kar se je v neki vili na odmaknjeni Večni poti v Ljubljani vršil ustanovni sestanek Osvobodilne fronte. Obletnica tega dne spada med največje praznike za Slovence. V Trstu pa ta dan ni le praznik za Slovence, temveč ga z nami vred praznujejo tudi tisti Italijani, ki so z nami vred vodili borbo proti nacifašistom. Zato je bila tudi proslava obletnice ustanovitve OF v Trstu izraz slovensko-italijanskega sodelovanja. Na programu je bil slovenski in italijanski govor, poleg združenih pevskih zborov smo poslušali italijanske pesmi in s slovenskimi recitacijami in gledališkimi prizori so se vrstili italijanski.

Na proslavi je govoril tov. Branko Babič, tajnik SIAU. Opisal je nastanek in razvoj OF ter njen pohod na Primorsko, kjer je postala organizator in iniciator borbe proti fašizmu ter bila vzgled in pobuda tudi italijanskim demokratičnim množicam, ki so šle za njo v boj. Osvobodilna fronta je v borbi zmagala, vendar še niso vsi Slovenci svobodni in združeni, kar je bil cilj OF že od vsega početka. Še vedno niso z ostalimi Slovenci v eni državi Koroščí, del Goričanov in Tržačani. Toda slovenski narod ne bo odnehal, dokler si ne bo priboril vseh svojih pravic. Potrebna pa je za to enotnost, kakor jo je slovenski narod pod vodstvom OF ustvaril že v času borbe. — Danes so se našli neki ljudje, ki skušajo to enotnost razbijati. To so znani izdajalci, ki se jim zdi, da so v Trstu in Gorici na varnem, pa so z razbijaško propagando, podprto z izdajanjem lista, začeli svoje napade na Jugoslavijo. Včeraj niapci dveh fašističnih vodij se danes udinjajo vodjem novega fašizma z Zapada. Toda slovenski narod bo uničil svoje sovražnike kakor jih je za časa borbe. — Če si hočemo na STO-ju priboriti, kar smo si posfavili za cilj, nam ni nobene druge poti kot je bila pot Osvobodilne fronte, to je pot enotnosti, edinstva in povezanosti v borbi proti sovražnikom ljudstva, za demokracijo. V tej borbi mora ostati kakor doslej povezana z italijanskimi demokratičnimi množicami.

Tov. dr. Pogassi, predsednik MOS-a, je govoril v italijanščini. Poudaril je, kako so se delavske množice odzvale pozivu OF ter odšle v hribe borit se skupno s Slovenci. V krvi in s skupnimi žrtvami na bojnih poljanah se je skovalo bratstvo med slovenskim in italijanskim ljudstvom. Tovariš Pogassi je še ostro obsodil podlo dejanje neofašistov, ko so hoteli preprečiti slovensko gledališko predstavo in poudaril, da svoboden narod ne more zatirati drugih narodov.

Govoroma je sledil umetniški program, ki je prav dobro uspel in praktično dokazal, kako je za nekatere prilike možno sestaviti spored, ki že na zunaj izpričuje sodelovanje naprednih Slovencev in Italijanov tudi v kulturi.

V Gorici je Z V U prepovedala prvomajsko proslavo!

Lansko leto so goriške delavne množice praznovale 1. maj na veličasten način. Četudi so se letos prilike menjale, vendar želi delovno ljudstvo praznovati svoj praznik na dostojen način, t. j. najmogočneje. Toda nkaterim krogom to ni prijalo. Enotni sindikati so predlagali Delavski zbornici, da bi skupno proslavili ta praznik, toda Delavska zbornica je predlog odbila in celo od Z.V.U. izposlovala prepoved javne proslave 1. maja.

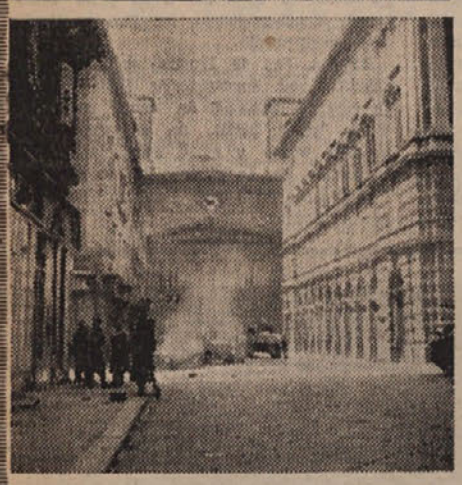

1. MAJA 1945

so jugoslovanske čete ob sodelovanju slovenskega in italijanskega prebivalstva osvobodile Trst

Velike zmage zavezniškega orožja na vseh bojiščih so iz dneva v dan približevale dan popolne zmage nad razpadajočimi vojskami fašističnih držav. Jugoslovanska IV. armada je s pospešeno naglico prodirala ob dalmatinski obali, osvobajala mesto za mestom in z odličnimi strateškimi prodori naglo prodrla pred vrata Trsta. Poslednji boji za Trst so bili izredno hudi in krvavi, saj so se v ta kot zatekle številne nemške in vsakovrstne kvizlinške enote, ki so dajale hud odpor. Zmagovite jugoslovanske vojske to na njenem pohodu ni moglo zaustaviti, saj so se borci in poveljniki zavedali, da prinašajo svobodo onemu delu naših trpečih ljudi, ki so 25 let trpeli pod najhujšim jarmom tujih fašistov, da prinašajo svobodo onim ljudem, ki so se v borbi zanjo pobratili za vse večne čase.

Poslednji boji za osvoboditev

25.—26. aprila. Enote južne operativne skupine jugoslovanske armade so se izkrcale na vzhodni obali Istre, na odseku med Brtašem in Moščenicami. Prve kolone so napredovale v smeri med Pazinom in Puljem, druge med Lovranom in Opatijo, da bi popolnoma obkolile sovražnikovo posadko v Reki. Glavne sile so usmerile napad proti Buzetu in Trstu.

27. aprila. Dva manevra napadalne grupe jugoslovanske armade. Prva grupa napreduje kljub ostremu odporu in 27. aprila zavzame železniški vozel St. Peter in Bistrico. Druga grupa zavzame položaje v coni Učka-Planina.

28.—29. aprila. Prva grupa v coni St. Peter-Bistrica napreduje brez prestanka proti Trstu in prodre brez odpora vzhodno od Trsta. 29. aprila pade Buzet. J. A. prodre do južnih in jugovzhodnih predmestij Trsta.

30. aprila. IX. Korpus J. A. osvobodi Tržič in prodre do severnega predmestja Trsta.

Obroč je stisnjen. V predmestjih začno poulične borbe. V masovno oboroženo akcijo stopi svobodoljubno tržaško ljudstvo v sestavu enot IX. Korpusa in nudi vso svojo pomoč jugoslovanski armadi osvoboditeljici.

LJUDSKA VSTAJA

Italijanska fašistična reakcija se je pripravljala na zlom Nemčije. Skušala je organizirati mestne oborožene oddelke. Ustanovljen je bil tudi odbor „Comitato liberazione nazionale di Trieste", ki pa se je naposled moral opreti le na tiste sile, katere so Nemci oborožili, da bi v odločilnem trenutku prevzeli z njimi oblast. Toda njihove namere jim je prekrižala ljudska vstaja, h kateri je pozvala Tržačane Komanda mesta Trsta. 28. zvečer so začele enote ljudske vojske razoroževati skupine in obenem oboroževati svoje borce.

Vojaške priprave za oboroženo vstajo v mestu so se začele že v avgustu 1944, ko je IX. Korpus jugoslovanske armade ustanovil v mestu Komando mesta. Ta Komanda se je delila v Komande sektorjev in bataljonov ter je imela nalogo mobilizirati borce v mestu. Sredi aprila so redni bataljoni Komande mesta šteli nad 2500 mož. V tem času so vojaške enote vršile razorožitve, sabotažne in napisne akcije. Prikrižani so bili tudi načrti okupatorja, ki je nameraval odpeljati v Nemčijo vse, kar je ostalo od tržaških industrijskih naprav. Komanda mesta je vzdrževala stalne stike s Komando IX. Korpusa po radiu in kurirjih. Ko je v drugi polovici aprila začela IX. armada bliskovito napredovati proti Reki in Istri, so bile priprave Komande mesta za oboroženo vstajo že gotove. Istočasno sta voditelja reakcije prefekt Coceani in župan Pagnini dogovorila z Nemci, da se bodo ti predali samo angloameriškim armadam, do predaje pa bi ostali oboroženi v vojašnicah. Take in podobne napore reakcije je podpiral tudi tržaški škof, ki je še 28. aprila zvečer govoril po radiu, da je bodočnost mesta sigurna samo v slogi z Nemci.

28. aprila se Komanda mesta preseli na Kolonkovec. Ob 16. uri se začnejo prve vojne operacije. Komando mesta so sestavljali: komandant Rudi Grajf-Martin, politkomisar Štoka Franc-Rado, pomočnik komandanta Rado Renato, pomočnik politkomisarja Lipovec Franc-Tine.

29. april. I. sektor javlja napade proti uličnemu bloku Cedassamare, razorožitev številnih oddelkov Guardie civice, močno obstreljevanje dveh MAS, usidranih v barkovljanskem pristanišču, in zasego številnega orožja. V II. sektorju so razoroženi republikanski vojaki Vojnega okrožja. Komanda mesta se preseli v zgornji Kolonkovec v vilo Casa rossa, odkoder vodi vstajo.

30. april. Deževno vreme preko noči ovira operacije. V jutranjih urah javita I. in II. sektor, da so opazili nekaj splavov, ki so se bližali pristanišču. Nemci koncentrirajo sile v vojašnicah vzdolž obale in povečujejo nadzorstvo. Komanda mesta se preseli v ulico Massimiliano d'Angeli. Nemci se s težkimi izgubami umikajo v utrjene položaje. IV. sektor razoroži okoli 1000 Nemcev. Oddelek 30 mož zasede magistrat. Ob 19. uri napredovanje proti centru mesta. Zajet velik plen. III. sektor zapleni oklopni avto, II. sektor napada novo univerzitetno poslopje in obkoli utrdbo pri Sv. Justu. Proti večeru zasede topniško kasarno pri Sv. Ivanu. Ob 20. uri so prednje straže IV. armade in IX. Korpusa prodrle v mesto na področju I. in II. sektorja. Sovražnik se upira samo še v prosti luki in v Barkovljah. Ob 21. uri pride vest, da so delavci v popoldanskih urah zavzeli arzenal Lloyd in ladjedelnice sv. Marka. IV. sektor javlja zasedbo luščilnice riža pri sv. Soboti.

1. maja. Enote IV. armade in IX. Korpusa napredujejo proti središču mesta. Pristanišče hidroplanov v plamenih. Nemci se branijo na Bersaljerskem pomolu in v hotelu Excelsior. Borbeni čolni in splavi z morja obstreljujejo palačo prefekture, Lloydovo palačo in magistrat. I. sektor zasede radijsko postajo. V Barkovljah se skušajo Nemci vkrcati na ladje. Nemci drže še 6 položajev: utrdbe pri sv. Justu, sodno palačo, vilo Geirimger, staro prosto luko, vojašnice v Rocolu, vojašnico na Montebellu, ki pa jih že obstreljujejo tankovski topovi IV. armade. Do večera se predajo jugoslovanski vojski vsi sovražni položaji razen sodne palače in sv. Justa. Število oboroženih upornikov v mestu je narastlo na 8000 mož.

2. maja zjutraj se predata poslednji sovražni utrdbi. Kmalu nato prispe v mestu skupina novozelandskih tankov.

Bitka za Trst, Istro in Gorico je končana. 8000 mož J. A. in ljudske vojske je padlo v bojih za Trst.

Ljudstvo Trsta z navdušenjem pozdravlja osvoboditelje, obsipa jih s cvetjem in objemi. Že prvega maja je bil Trst okrašen z zastavami, italijanskimi in slovenskimi in ljudstvo je slavilo zmago velikih zaveznikov, zmago novega sveta. V trdni veri, da je za vedno prenehala doba fašističnega nasilja nad ljudmi in narodi.

Danes po dveh letih

Prav v teh dneh pred dvema letoma so torej najboljši sinovi jugoslovanskih narodov in antifašisti Trsta z uničevanjem poslednjih okupatorjevih gnezd v središču mesta, dokončevali veliki boj za svobodo ljudi, ki so dolga leta ječali v fašističnem suženjstvu. Zato dan osvoboditve Trsta, 1. maj ne predstavlja odslej za tržaško ljudstvo le praznika v njegovem prvotnem pomenu, temveč predstavlja za vse demokratično tržaško ljudstvo borbeni praznik na širših osnovah.

Odpor v ilegali proti fašizmu, ki ga je dvignilo nacionalno, gospodarsko in kulturno uničeno slovansko ljudstvo v fašistični Italiji že v daljnih predvojnih letih, je v končnih osvobodilnih naporih pridobil iz vrst stotisočev simpatizerjev italijanskega delovnega ljudstva nove bratske soborce. Osvobodilna protifašistična borba in po zmagi nad fašizmom borba za demokracijo, je zvezo med Slovani in Italijani utrdila in razširila do takega obsega, da tvori danes ogromno vseljudsko antifašistično zvezo, ki vodi zmagovito, a še nedokončani boj odločno h končni zmagi ljudske demokracije.

Zato, ker je ta zveza tako ogromno demokratično gibanje, ker pridobiva iz dneva v dan na svojem številu in svoji moči, zato je njen uspeh popolnoma zagotovljen, zato so se pognali vanjo z vsemi preostalimi močmi prejšnji in današnji fašisti in vsi oni maloštevilni, toda v mednarodnem političnem življenju še vedno vplivni krogi, ki imajo interes, da naša demokratična fronta v svojem boju ne uspe, kakor imajo pač interes, da omejijo in izolirajo demokracijo kjerkoli na svetu. Tako so v dveh letih po osvoboditvi doživeli, da se naši zapadni vojni zavezniki, sedanja naša oblast, povezujejo pri svojem „vladanju" na absolutno manjšino ljudi, na nekaj kapitalističnih mogotcev, na nekaj bivših preoblečenih fašističnih elementov in na del študentovskih in bogve odkod pripeljanih paglavcev, skratka na vse one, ki so med vojno rohneli na račun Angležev in Amerikancev in se v fašističnih vojnih formacijah z nemškimi okupatorji borili proti združenim zaveznikom. Raje so se naši, nekoč vojni zavezniki zvezali, z vsemi fašističnimi ostanki (oni jih imajo sicer za dobre in miroljubne Italijane) kot pa z nami, z ono ogromno večino ljudstva, ki se je aktivno borila proti silam osi, in ki se danes bori zato, da skupne žrtve vseh zaveznikov ne bi bile zaman. Raje z njimi (moralna plat jih ne zanima, kadar gre za njihov interes) samo da bi ovirali to, kar hoče demokratično tržaško ljudstvo v svojem interesu in v interesu vsega svobodoljubnega sveta: izbrisati tudi iz spomina nacionalna nasprotstva — fašistično dediščino, uveljaviti bratstvo med Slovani in Italijani, po principih najčistejše demokracije, uveljaviti v praksi nacionalno enakopravnost narodov, ustvariti iz Svobodnega tržaškega ozemlja most prijateljstva med Jugoslavijo in Italijo, ustvariti važen branik miru in s tem preprečiti, da bi svobodno tržaško ozemlje postalo to, kar se nadejajo mednarodni imperialisti, finančni trusti in drugi vojni hujskači, namreč odskočna deska za novo vojno.

Komaj 40 dni po osvoboditvi Trsta je bil mir že ogrožen. Ogrožal ga je mednarodni imperializem. To ni prazna beseda, to je resnica in Jugoslavija, zvesta borbi za mir, je raje odpoklicala svoje čete iz Trsta, samo da je preprečila najhujše. Danes vemo, zakaj je bil Churchill pripravljen uporabiti svoj vojni aparat tudi proti svojemu zavezniku. Danes ve to tudi angleško ljudstvo in to je dobro. Danes ve to ves demokratični svet, saj so iz Trsta v vseh dveh letih delali vojni hujskači problem, ki je le zaradi resnične miroljubnosti demokratičnih sil bil rešen tako, kakor sicer vojni hujskači niso hoteli. V svesti si, da je bil to potreben prispevek k miru, je tržaško ljudstvo začasno odstopilo od zahteve po priključitvi k Jugoslaviji, ni se pa odreklo boju za to, kar zanj predstavlja Jugoslavija — boju za demokracijo in vse njene osnovne pogoje.

Prijatelji, Tržačani!

Objavljamo odlomek iz govora, ki ga je imel veliki slovenski socialni pisatelj Ivan Cankar v Trstu v „Ljudskem odru", dne 20. aprila 1918.

Preden vam spregovorim o velikih in važnih stvareh, ki so v živi zvezi z življenjem našega slovenskega naroda in z življenjem nas vseh, vam sporočam, Tržačani, pozdrave iz Ljubljane! Kdor pride iz Ljubljane k vam, čuti, da pride domov, da stoji na domačih tleh, da govori s sebi enakimi, ki ga razumejo, ki sočustvujejo z njim in so z njim enih misli. Pozdravljeni!

Kadar preboli človek težko bolezen, kadar se vzdrami iz silne preizkušnje, iz temne blodnje, takrat ni več tisti, ki je bil poprej. Oni prejšnji, ki je živel pred boleznijo, mu je čisto drug človek, mu je skoraj tujec. Prerojenemu, iz trpljenja, iz groznice in blodenj vzdramljenemu se zdi, da je vse njegovo prejšnje bitje in nehanje nekje v daljni daljavi za njim, da je vmes celo dolgo, veliko in strašno življenje. Čuti pa obenem, da ni bila brezkoristna ta preizkušnja z vsemi njenimi brezmejnimi grozotami, da je bila preizkušnja potrebna zato, da so njegove razbolele oči ugledale veselo zarjo pomladi, da so oči njegove duše ugledale zarjo novega, poglobljenega spoznanja. Naj prej spoznanja zmot in grehov preteklosti, nato spoznanje poti, ki vodi iz jutra v dan, iz sedanjosti v bodočnost.

Silen je vihar, ki buči preko trpeče zemlje, preko človeštva, tega ubogega, v krčih in vročici poblaznelega. Vihar ruši mesta in vasi, pustoši dežele, da so gole in puste kakor beraška dlan, vzdignil je valove morja, da treskajo ob najvišje bregove, poplavljajo pokrajine, ker je nekoč dihalo bogato življenje. Ali ta vihar ne podira le mogočnih hrastov, temveč ne prizanese niti ne ponižnim bilkam na senožeti, niti ne drobnemu, komaj iz ponja vzklilemu cvetju na mladikah. Tisoči in tisoči mladih, življenja željnih in življenja vrednih bitij padajo pred našimi očmi v prezgodnji grob. S silnim korakom hodi smrt po okrvavljeni zemlji in kosi in žanje brez misli in usmiljenja. Zdaj je resnica, kar je govoril pesnik prerok pred mnogimi leti:

Grobovi tulijo . . .
šume in tulijo razpokani
kot nenasitna žrela, zevajoča
v polnočni mrak . . .Kaj hočete od nas?
Imeli smo ljudi — v poljani cvet,
imeli smo jih — vrhu gore hrast,
imeli smo jih — dali smo jih vam
kaj hočete, grobovi še od nas?»

Ali ne samo v strelskih jarkih — ne samo tam žanje smrt! Obilo in preobilo žetev je našla tudi v tihih domovih, med štirimi stenami. Tam umirajo tisoči za neizprosno boleznijo, ki se imenuje bridkost in skrb in — glad.

Kljub vsemu, kljub temu brezdanjemu morju krvi in solz, — kljub vsemu ni predrznosti, če pravim, da je in ostane resnično, kar sem bil nekoč napisal:

»Nobena solza ni potočena zastonj!«

In še nadalje:

»Svetlejše iz noči zasije dan,
življenje mlado vre iz starih ran
in iz trohnobe se rodi vstajenje!«

Kajti koliko tisočev jih je padlo na bojiščih, koliko tisočev jih je umrlo doma od vsega hudega: — ostalo jih bo še dovolj, da se zgodi, o čemer sem trdno in verno prepričan: na tem ogromnem pokopališču, na teh od solz in krvi bogato pognojenih tleh si bodo zgradili sinovi in vnuki svetlejši, lepši dom, ki si ga bodo uredili po svoji iz trpljenja vzkipeli volji, po svojem, v novih spoznanjih dozorelem razumu!

To moje prepričanje, to moje zvesto zaupanje v veselejšo našo bodočnost ni prazna beseda, ni gola želja! Utemeljeno je v vsem, kar vidim in slišim, da le stopim na cesto. Nespametne so govorice o razuzdanosti, podivjanosti in posurovelosti nespametne so in krivične. Ker vse, kar se godi žalostnega, je le zatohla noč pred zarjo, ki je blizu! Jaz vidim oči, ki so gledale grozoto in so zdaj zamišljene, temne in udrte; vidim lica, razjedena in izglodana od bolečin. Ali iz globočine teh razpaljenih oči, ki so gledale smrti v obraz, sije kakor luč iz teme novo spoznanje življenja in smrti; s teh zagorelih izglodanih lic odseva moška zrelost, pogum in moč. Nedorasli prepevajoči otroci so šli, da se pobratijo s smrtjo; vrnili so se dorasli, v ognju in peklu preizkušeni možje; niso se vračali prepevaje, temveč zamišljeni vase in v svet in v bodočnost; očiščeni so se vrnili iz jeklene kopeli. In prav tako se je zgodilo z vsakim posameznikom onih drugih, ki so bili ostali v zapuščenih in osirotelih domovih, in ki so gledali in okusili krivico za krivico, trpeli nasilje na telesu in duši. Vsak zase — izvzamem le tiste, ki nimajo srca, ne duše, temveč le usta in denarnico — vsak zase se je pričel zavedati zmot in zablod preteklosti, se je s skrbjo in strahom ,toda hkrati z vero in upanjem zagledal v prihodnost, začel si meriti novo pot — sebi, otrokom in vnukom.

To je očiščenje in pomlajenje.

Kar velja za posameznika med nami, velja za narode, velja za struje in stranke v narodih, velja za celotno vesoljno človeštvo.

1902

Prvomajske tradicije Trsta

1920

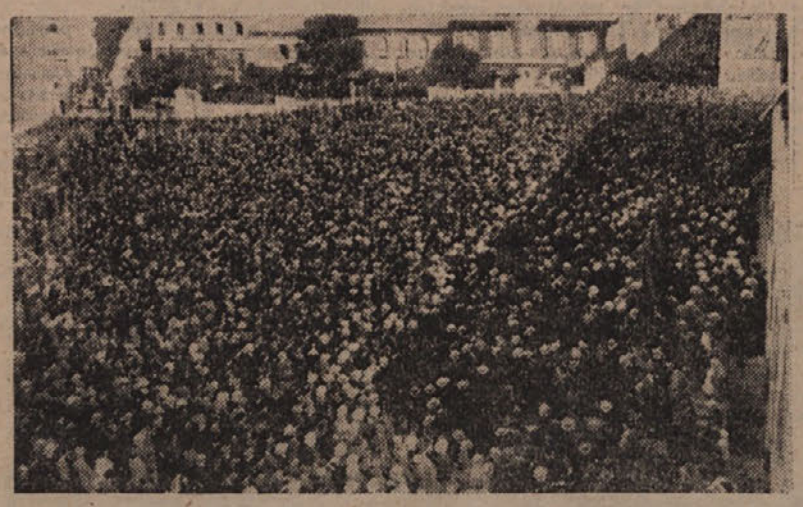

Prišel bo dan

ko bomo svóbodni, ko bomo srečni

Chicago. Bilo je 4. maja l. 1886. zvečer, na trgu Hajmarket. Kljub temu, da je močno deževalo, so vendar velike množice delavcev zbrano poslušale govor Spiesa in Fieldmana. Govornika sta razložila pravičnost in nujnost 8 urnega delavnika in ožigosala zverinsko obnašanje policije v prejšnjih dneh, ko je bilo umorjenih več delavcev. Nenadoma je oster žvižg obrnil pozornost vseh navzočih. Policija, ki ji je povelieval inspektor Banfield, jih je obkolila in z orožjem v roki vdrla na trg. Vnel se je pretep. Policija je začela neusmiljeno udrihati po delavskih množicah, ki so presenečeno strmele nad takim nenadnim in surovim nastopom. Sredi hrupa pa je bilo slišati rezeg žvižg, nato močan pok. Nekdo je vrgel ročno granato. Policijo je zajela panika, začela je streljati na vse strani in kmalu je na trgu ležalo preko 100 ranjencev in mrtvih. Pričel se je pravi lov na ljudi. Zapori so bili premajhni, da bi sprejeli vse aretirance. Desničarski tisk je pel slavospeve in se veselil. Vendar so bili po nekaj dneh skoraj vsi priporniki izpuščeni, pridržanih jih je bilo 8, in sicer Avgust Spies, urednik Arbeiter Zeitung, Mihael Schwab, dopisnik, Adolf Fischer, črkostavec, Samuel Fielden, vozač, Jurij Enegl, trgovec, Oskar Neebe, novinar, Alojz Ling, mizar, Albert Parsons, urednik časopisa Alarm.

Na teh 8 ljudi je vladajoča kasta iztresla ves svoj gnev. 21. junija i. l. se je pričela proti njim razprava. Izza rešetk zvemo za dejansko stanje one dobe. Amerika je preživljala težko gospodarsko krizo, v katero jo je vrgel kapitalizem. Delavne množice so ekonomsko izkoriščali do skrajnih mej. Delale so 12 do 14 ur dnevno, medtem ko je samo v Chicagu bilo 30 tisoč ljudi brez dela. Ze prve mesece v letu 1886. so se stavke vrstile druga za drugo. Prvi so začeli s stavko tramvajski in železniški uslužbenci, sledili so jim delavci iz tovarne sladkorja. Začela so se pogajanja med delodajalci in delavci. Na eni strani so stavkujoči pod zaščito zveze vitezov dela, ustanovljene že 1860 v Filadelfiji, na drugi strani pa delodajalci. Kljub vsej dobri volji delavcev so se pogajanja razbila. Razmere so se še poslabšale. Gospodarji tovarn so najeli stavkokaze. Tramvaje in vlake je spremljala policija; tako je prišlo do prvih sporov. Na progi Lousville-Nashville so bili umorjeni 4 delavci. Množice so se razburjale do skrajnih meja. Zgorelo je 24 vagonov. Vlada je kot ponavadi poslala 5000 vojakov, ki naj bi zatrli nezadovoljstvo in upor. Tudi v Chicagu je bila napovedana stavka. Delavci so zahtevali 8 urni delavnik, hoteli so svoje pravice. Tudi tam so kapitalisti skušali najeti stavkokaze, toda niso uspeli, ker so delavci zastražili tovarne. Organizirali so zborovanja in med najvažnejšimi je bilo zborovanje prvega maja, na katerem je govoril najboljši govornik Spies. Nastopila je policija, ki je streljala v množico, posledica česar so bili 4 mrtvi. Delovne množice so odgovorile s protestnim zborovanjem 4. maja. In tako je obtožba proti 8 obtožencem vsebovala: sodelovanje pri umoru policaja Matije Degana in vodstvo agitacije za 8 urni delavnik. Sodišču je predsedoval sodnik Gary, sestavljali so ga pa državni tožilec Grinnel in dvanajst dobro izbranih porotnikov, ki so bili znani po svoji mržnji nasproti delavskemu razredu. Ves čas razprave, ki je trajala osem tednov, so se obtoženci kazali mirne in odločne. Njihova obramba je bila hud udarec in obtožba kapitalistični družbi. Vsaka njihova beseda je pomenila udarec njihovim tlačiteljem. Nihče med njimi ni klonil glave pred sovražniki delavskega razreda. 14. avgusta je po 3 urnem posvetovanju izrekel sodni svet naslednjo sodbo: Sedem obtožencev je bilo obsojenih na smrt in samo Neebe na 15 let zapora. Vendar pa se je zaradi velikega razburjenja med ljudstvom tudi smrtna obsodba za Fieldena in Schwaba spremenila v zaporno kazen.

Ob zori 11. novembra 1886. so bili Spies, Fiescher, Engel in Parsons obešeni v zaporih grofije Coock Chicago, medtem ko je Lingg napravil samomor že prej. Junaki Chicaga so z žrtvovanjem samih sebe pokazali vsem izkoriščanim in tlačenim pot v borbo za boljše življenje. Preden jim je krvnik zadrgnil vrat, so Spies, Fischer, Engels in Parson poslednjič s krepkim glasom zaklicali v svet svoje prepričanje.

L. 1889. je sklenila II. Internacionala praznovati prvi maj kot praznik dela, in to v spomin in počastitev junakov iz Chicaga. Prvi maj je torej praznik, v katerem bodo vse delovne množice sveta strnile vse svoje vrste in dale obračun o storjenem delu in si istočasno napravile načrt za nadaljnje delo. Od tedaj je minilo mnogo desetletij, vendar delovno ljudstvo ni pozabilo prvega maja, dneva krvi in zločinov v Chicagu. Današnja doba, današnje prilike nam ponovno dokazujejo, da žrtve padlih borcev niso bile zaman.

Prišel bo dan, ko bomo svobodni, ko bomo srečni . . . tako je rekel Parsons.

Dan delavcev in partizanov

v Padovi

Kdor bi se pomešan z množico visokošolcev in visokošolk, ki strujijo kakor reke po padovanskih ulicah, sprehajal mimo izložb, prenapolnjenih z blagom, bi si ustvaril zmoten vtis blagostanja. Vso povojno bedo mesta boš spoznal šele ob beračih, ob povorki stavkajočih delavcev . . .

V javnem vrtu kroži vse dni vrtiljak, iz zvočnika pritrjenega ob deblo vre hrupna glasba. Toda avtomobilčki na vrtiljaku so prazni; otrok, ki bi kot v dobrih časih sedali vanje, ni. Nekaj malčkov se igra na pesku, drugi jašejo rimsko bronasto volkuljo, kateri so odbili nogo. Po široki ulici pred vrtom pa se počasi premika propagandni avto z dvema zvočnikoma na strehi; da je avion prinesel iz Rima Giornale d'Italia, kriči. „Čitajte Giornale d'Italia!" odmeva med poslopji, kakor bi hotel ustvariti v množici zavest, da bo našla v časopisu rešitev žgočih vprašanj. Ta hrup, to hitenje ljudi, ta mrzličnost, ki trepeta v ozračju ti rodi predstavo, da je mesto na dražbi, da bo vestem iz zvočnika vsak čas sledila druga, pretresljivejša novica.

Tako je bilo na večer.

Naslednje jutro pa te preseneti nenadna zbranost. Pometač, ki pometa vrt, se ozira in ogleduje. Ko odbije deseta, pa odpelje voziček; čez čas gredo možje v modrih delavskih oblekah skozi vrt. Nekateri se zleknejo po travi, čitajo časnik ali pa se mečejo ko dečki prejšnji večer. Ko se ustavi pred njimi dekle na kolesu, jo obkrožijo in so vsi nagajivi in prazrnični. Nepreračunano soglasnost odkriješ v sebi, ko tako posedajo po travi možje, od katerih je odvisno, če mesto živi ali ne . . .

V mestu ves promet stoji. In oni gredo, da demonstrirajo proti rastočim cenam, neverjetnemu brezdelju (26.000 brezposelnih ima Padova!), gnusni brezvesti malih in velikih pijavk, katerim je vojna nudila nove možnosti trgovanja, katerim je povojna doba odprla vse zapornice njihovega oderuštva. Da, kdor naj spozna pravo lice tega mesta, temu je kreniti od izložb v stranske ulice, k vhodu v nekak hram, kjer vrsta mož in žena potrpežljivo čaka skodelico tople mineštre. Skupaj z drugimi stoje v vrsti gruče akademikov, ki že leto in dan čakajo od vlade podporo! Visokošolci deportiranci, partizani, ki žele dokončati učenje, ki pa množe število beračev... 500 jih je, katerim je „Povojno Ministrstvo" odobrilo podporo, nato so to „Povojno" ministrstvo odpravili in bodeča italijanska elita prosi kruha. Tisti dijaki, katerim so pa partizani „drhal brezposelnih avanturistov in kriviželjnežev," pa ploska v kavarni Pedrocchi orkestru dam, ki v škrlatnih dekoltejih izvajajo svoj izbrani swing.

Povorka se je razšla, po pločniku kavarne Pedrocchi se oprezno skoraj sramežljivo ogiba sprehajajočih se parov mlad poba. Pod pazduho nosi trasparent: „Dajte nam dela in kruha!"

Tako ozračje je vladalo v italijanskih mestih po prvi svetovni vojni in nehoté se spomniš opisov fašističnih brošur o nujnosti nastanka fašizma. Toda to pot te kot rešilen moment v tej pretresljivi blodnji zločinov, črne borze, ministrov, ki se v parlamentu psujejo s pobalini in glumci (mascalzone, buffone) — iznenadi praznik partizanske vstaje!

Padova praznuje v aprilskem soncu, mož s kolesom prodaja ribe in jih tehta na mali tehtnici, zaveš se bližine Benetk in morja. Toda v osrčju mesta si tu sredi Padove nenadoma kakor med svojimi. Zastave sledijo zastavam, Garibaldinci imajo rdeče rute okoli vratu. Kljub raztrganim oblekam in pošvedranim čevljem so zopet našli ritem partizanske pesmi. Pohabljenec trudno štorklja, sprevod se pomika počasi, toda resno in zavestno, kakor da gre po odprti gladki poti neovržne pravice.

Neverjetni so občutki človeka, ki pride iz tržaškega ozemlja, da prisostvuje v Italiji partizanski slovesnosti! Ko nad množico, ki je napolnila trg, donijo besede Komandanta Garibaldinskih brigad za Benečijo: „Nismo šli v boj, zato da bi dali duška kakšni nevzdržni razboritosti, kakemu avanturističnemu hotenju. Borili smo se, da stremo fašizem, če bo treba se bomo še borili, da si priborimo dela in kos polente!"

In ploskanje množice zagrne njegov glas. Da, neverjetna so čustva Tržačana, ki opazuje kakor tujec, ki pa je našel potrdilo nepričakovanega prijateljstva. In če si še prej videl vse bolj mogočne, vse bolj pretresljive sprevode po pariških bulvarjih, potem se nehotè vprašaš: kje se torej pričenjajo zapadne demokracije? Kje se pričenja ta blok svobode in raja? Zakaj ti tisoči stopajo raztrgani in bosi prenapolnjenih trgovin?

Tedaj se zaveš vsega plitvega zločinstva tržaških pisunov. Kakor v Trstu, prav tako bi se tu v Padovi, kjerkoli v Italiji, v Franciji zbralo ljudstvo proti njim. Toda če sedaj kličejo Italija Italia, kaj bi pa klicali takrat?

Ker vsem tem demokratom, tem Alessijevim učencem, ki so pred leti kot papige ponavljali za njim, da je zapadna demokracija degenerirana in obsojena na propad, ki so v nemočni jezi pritlikavcev pljuvali na Ameriko; vsem tem, ki imajo dandanes Trumanovo sliko na nočni omarici, katerim so stavkajoči delavci drhal, partizani krvoločneži, katerim je jasno, da so Zvezni sindikati prav tako plačani od Moskve kakor Wallace za svoje govore — vsem tem naj odgovori sobrat Italijan, Komandant Garibaldinskih brigad: „Meščani, tovariši partizani! hočemo, da se v Italiji pometejo z ostanki fašizma! Hočemo, da se odpravijo smeti, ki okužujejo ozračje! V toplih zelo toplih dnevih živimo in v vročini se iz gnilob razvijajo kuge in smrad. Tukaj smo, strnjeni kakor smo prisegli pred leti, toda tisti, ki oskrunjajo naše mrtve, naj vedo: če bo potrebno, bomo spet vstali, kakor en sam mož se bomo dvignili!"

Candidus

Petleten gospodarski načrt v Jugoslaviji

Komisija za načrtno gospodarstvo Jugoslavije je izdelala v podrobnostih petleten gospodarski načrt, ki bo spremenil deželo iz gospodarsko, tehnično in kulturno zaostale v napredno, industrijsko razvito, kulturno in močno državo. Načrt posega zelo globoko in vsestransko v vse probleme in panoge življenja. Načrt daje jasno sliko linije in tempa družbenega razvoja za naslednjih pet let.

Kaj je omogočilo, da so v Jugoslaviji izdelali tak ogromen gospodarski načrt, ki zagotavlja ljudskim množicam Jugoslavije v bližnji bodočnosti blagostanje?

1. Prehod oblasti v roke ljudstva ter hitri in veliki uspehi pri graditvi nove ljudske države.

2. Ustanovitev vodilnega socialističnega sektorja narodnega gospodarstva. To je omogočilo, da so prenehali veljati zakoni kapitalističnega gospodarstva, ki v družbi slepo delujejo in da so v Jugoslaviji prešli k znanstvenemu načrtnemu vodstvu narodnega gospodarstva.

3. Odstranitev zajedalskih eksistenc v vodilnih panogah gospodarstva je velikega pomena. Brez tega je nemogoče misliti na uspehe pri obnovi in reorganizaciji, kakor tudi ne na požrtvovalnost delavskega razreda in delovnega ljudstva dežele sploh.

Ta tri dejstva so ustvarila ne samo pogoje za hiter tempo obnove, katerega v kapitalističnih državah ne poznajo, ampak tudi vse potrebne pogoje za izdelavo prvega petletnega načrta v Jugoslaviji.

Popolnoma razumljivo je, da so pri izdelavi petletnega načrta v Jugoslaviji upoštevali stanje, v katerem se dežela trenutno nahaja. Znano je, da je Jugoslavija pred vojno spadala glede industrije, industrializacije in kulture kmetijstva med najbolj zaostale dežele Evrope. Njena industrija ni bila niti od daleč zmožna kriti potrebe države. V veliki meri je izvažala surovine in živila, uvažala pa industrijske izdelke. Industrijski proizvodi so zavzemali v vsem državnem uvozu l. 1940 85% celotne vrednosti.

Prav tako pa so tudi morali upoštevati, da vse ljudske republike Jugoslavije gospodarsko in kulturno niso enako razvite, da obstojajo med njimi razlike, ki jih bo treba odstraniti.

Po tem petletnem gospodarskem načrtu so predvidene investicije v znesku 278 milijard 300 milijonov dinarjev. Za izgraditev industrije bo od tega števila v petih letih investiranih 120 milijard din. S to ogromno vsoto bodo zgradili in razvili težko industrijo in dvignili njeno proizvodnjo. Zgradili in razvili bodo prehrambeno in lahko industrijo in tako dosegli, do l. 1951 petkrat večjo vrednost industrijske proizvodnje, kakor je bila l. 1939.

Druga glavna naloga v načrtu je elektrifikacija države. V ta namen bodo investirali 30 milijard din. Zgradili bodo električne centrale in dvignili proizvodnjo električne energije v taki meri, da bodo lahko krili potrebe industrije, prometa in prebivalstva.

Dalje posveča načrt veliko pozornost kmetijstvu, ki bo likvidiral njegovo zaostalost. Država bo v petih letih investirala za razvoj kmetijske proizvodnje 19.4 milijarde din. Načrt določa obsežna znanstvena in raziskovalna dela v poljedelstvu in v živinoreji kakor tudi izsušitev in namakanje 800.000 ha zemljišč ter obvezuje državo, da nudi kmetu vsestransko materialno pomoč, tako da bi ga usposobila za uporabljanje naprednih metod pri obdelovanju zemlje. Načrt predvideva boljšo preskrbo delovnega kmeta z industrijskimi izdelki, njegovo zaščito pred vsemi izkoriščevalskimi težnjami in dvig materialnega in kulturnega blagostanja delovnega kmeta.

Razen tega rešuje petletni načrt tudi vprašanje delovnega obrtništva, kateremu bo preskrbela orodij in strojev v vrednosti 750 milijonov din, ter odmerja 72 milijard din investicij za razvoj in napredek prometa.

Glavni vir dviga življenjskega standarda ljudstva je v zvišanju proizvajalnosti dela. Na podlagi dviga proizvajalnosti je bil tudi izdelan načrt dviga življenjske ravni delovnega razreda, delovnih kmetov in ostalega delovnega ljudstva. Država bo vložila v petih letih za dvig materialne in kulturne stopnje ljudstva 55.7 milijard din. To bo porabljeno za izgraditev stanovanj, šol, bolnic, sanatorijev in kulturnih ustanov, da bo postalo življenje lepše in boljše.

Kako bosta razvoj proizvajalnih sil in povečanje proizvodnje vplivala na materialni in kulturni položaj delovnih množic Jugoslavije?

Petleten načrt odpira velike in svetle perspektive jugoslovanskim narodom. Petletni načrt bo položil varne in trdne temelje za izboljšanje njihove lepše, srečnejše in boljše bodočnosti. Kapitalistični svet stoji pred drugačnimi perspektivami. Na njegova vrata že trka huda gospodarska kriza. Delovnim množicam kapitalističnih dežel grozijo množična brezposelnost, lakota, beda in propadanje.

Jasno je, da ne bo lahko uresničiti tako velike in tako vsestranske naloge, kakor jih predstavlja ta načrt.

Toda več jamstev je, da bo predlagani načrt uresničen in ta so: prvič naravno bogastvo države z vsemi rezervami in možnostmi, drugič volja in zavest delovnih množic in tretjič vodstvo nove ljudske države.

Iz ruševin ustvarjajo novo lepše življenje

Ob prvem spomladanskem soncu je postalo še bolj živahno tudi na Pregarju. Med zimo smo imeli bralne večere, večerne, tečaje in sestanke, na katerih smo razpravljali največ o gospodarskih problemih v okviru jugoslovanske petletke. Večerne tečaje je zlasti obiskovala mladina, k bralnim večerom pa je prihajalo staro in mlado.

Ko ni bilo mogoče še delati na polju in pri obnovi, smo si napravili načrte za celo leto in pristopili k organizaciji našega gospodarskega življenja. Obnovitvena zadruga, ki je bila ustanovljena koncem leta 1945, je v enem letu delovanja pokazala viden uspeh. Zadruga šteje danes že 166 članov, priključene so vasi Huje, Gabrk in Preložе. Za letos ima v načrtu obnovitev 83 stavb. Po prvem nezaupanju in klevetanju neodgovornežev in starokopitnežev si je obnovitvena zadruga pridobila naklonjenost in hvaležnost vseh pogorelcev.

Obnova naše vasi res vidno napreduje, malo je še nepokritih hiš, mnogi so si sezidali nove lepše stanovanjske hiše na primernejšem prostoru. Velika zasluga za hitro obnovo naše vasi gre našim zidarjem in vsem ostalim, ki si na vse načine pomagajo, da čim prej obnove svojo vas.

Pregarski zidarji, ki delajo pri obnovi tudi drugod, so vsi organizirani v šindikalno podružnico, ki šteje 123 članov. Pozimi so imeli študijske sestanke, ustanovili so svoj pevski sindikalni zbor, v načrtu imajo dramatsko in fizkulturno skupino. Prihodnje leto pa bodo že prav gotovo imeli svoj delavski dom v Pregarju.

Lansko leto je bilo od pregarskih zidarjev 11 proglašenih za udarnike. Letos so do 1. aprila napravili že 859 udarniških ur. V kratkem času, saj je bilo slabo vreme, so samo na Pregarju letos obnovili dve poslopji, dve pa še obnavljajo.

ZADRUGE

Poleg obnovitvene zadruge imamo sedaj tudi novo ustanovljeno nabavljalno prodajno zadrugo, ki smo jo dosedaj res pogrešali. Ni je pa bilo mogoče ustanoviti prej, ker ni bilo za to prostorov.

Prav gotovo se bo lepo razvila tudi ta zadruga v korist naši in okoliškim vasem. Februarja meseca smo ustanovili še zadrugo za skupno obdelovanje zemlje. Ta naša najnovejša zadruga šteje 32 članov. V zadrugo je vključenih 170 ljudi, zadružne zemlje pa je okoli 70 ha, od katere je 65 ha orne zemlje.

Po neprestanem deževju in slabem vremenu smo začeli obdelovati polje. Nekaterim je naša zadruga trn v peti, jezijo se na nas, ker smo začeli s kmečkim zadružništvom. Vse to klevetanje, ki je podobno onemu proti obnovitveni zadrugi, nas ne straši. Težave bodo še, to je prav gotovo, s skupnimi močmi jih bomo laže premagali. Sedaj nam je zadruga preskrbela že semenski krompir, oves, ječmen in umetna gnojila. Dobili smo tudi traktor, tako da bomo prej in lepše zorali vso zemljo. Nekateri kar debelo gledajo, saj niso tega verjeli do sedaj. Posadili smo že precej sadnega drevja in počistili zanemarjeno. Sedaj sadimo krompir in drugo. Letos bomo sezidali nov skupni hlev. V načrtu imamo tudi skupen svinjak in sušilnico za sadje. Nekateri člani so predlagali, naj bi začeli s čebelarstvom, ki je bilo prej lepo razvito, ob požigu vasi in po lanski suši pa uničeno. To pa bomo uresničili v prihodnjem letu. Pregarska kmetoza bo v pobudo tudi drugim kmetovalcem. Že letos smo opazili, da so ravno naši zadrugarji zbudili večje zanimanje za sadjarstvo. O tej zadrugi bomo še kaj več pisali sproti, kakor se bo razvijala.

TUDI CESTE SO NA VRSTI

Razen obnove v vasi je v načrtu za letos izgradnja ceste Pregarje - Huje - Javorje, tako da ne bomo imeli več strmih klancev čez vrh Karlovec. Dela bodo kmalu začela. Sama mladina, ki razume pomen te ceste za našo vas, se je obvezala, da bo napravila poleg drugega tudi za to cesto 500 delovnih dni prostovoljnega dela. Povečali bomo že letos tudi našo šolo, tako da bo lahko sedem razredov z lepo telovadnico in stanovanji za učiteljstvo. Ker bi rada naša mladina in pa sindikati imeli svoj dom in ker bi potrebovali res primeren prostor za ljudsko prosveto, že govore, da bodo zgradili skupen dom kulture. To pa je v načrtu za prihodnje leto, ko bo verjetno v vasi tudi elektrika, ki jo vsi pogrešamo.

... IN ELEKTRIKA

Za elektrifikacijo naše vasi se moramo dogovoriti še z drugimi vasmi, Tatrami, Rjavčami, Gabrkom, Hukami in Zalejšjem, tako da bo ves ta pas Brkinov dobil omrežje, ki ga bo skupno povezalo z električnim tokom.

Poleg vsega tega bomo dobili tudi vodovod, kar je postalo res nujno, posebno po pojavi tifusa, ki je poleg uničenja vasi in suše najbolj prizadel našo vas. Ljudska oblast posveča tudi temu problemu največjo pažnjo, kar je tudi pravilno.

Vse te načrte smo kovali še pod italijansko okupacijo, toda bile so to le pobožne želje, sanje, ki se sedaj uresničujejo z dneva v dan. Stari ljudje kar gledajo, ne morejo verjeti sami sebi, toda prepričujejo se ob dejstvih, kot oni stari možakar, ki je peš prišel več ur daleč iz Kilovč, da bi se na lastne oči prepričal, da je vse to res.

Vsak dan uresničujemo naše načrte, uresničili bomo tudi te. Prepričani smo, da se bo vse uresničilo, ko bomo obnovili vas in po priključitvi k Jugoslaviji. Če smo že precej napravili v teh težkih časih po osvoboditvi, bomo še več po priključitvi.

V skupnem poletu za izvedbo petletke noče naša vas zaostajati, kot ni zaostajala v borbi za osvoboditev izpod fašističnega zatiranja.

ZIDARJI-UDARNIKI IZ PREGARJEV V BRKINIH

Nove zadruge v Kopršči ni

20. t. m. je bil za naše zadružništvo v Koprščini jako ploden. Tega dne so položili temelj štirim novim zadrugam.

V Kopru, Izoli in Portorožu so bile dobro obiskane ustanovne skupščine „Ljudskih nabavnih in prodajnih zadrug". Zanimanje za te skupščine je bilo na vsem področju Koprščine veliko in ljudje so že dolgo prej razpravljali in se pripravljali na ta dan. Razprave na vseh skupščinah so bile živahne in stvarne. V njih so sodelovali Italijani in Slovenci v popolni soglasnosti, zavedajoč se potrebe složnega, skupnega sodelovanja ne samo na političnem ampak prvenstveno na gospodarskem področju.

Ustanovitev omenjenih zadrug je nastala zaradi sklepa izredne skupščine Okrajne Gospodarske Zadruge v Kopru, da se mora Gosp. Zadruga razdeliti na več enot, ker je postala preogromna, da bi mogla v danih razmerah vršiti povoljno svojo dolžnost. Ta sklep je pa narekovala potreba podrobnejšega dela v posameznih področjih in boliši pregled potreb.

Naloga novih „Ljudnaproz" bo ravno to, da se bodo laže posvetile svojim krajevnim gospodarskim in socialnim problemom. Te ne bodo samo nabavljale blaga za potrošnjo svojih članov kot osebnih potrošnikov, marveč jih bodo morale zalagati tudi kot potrošnike kmetovalce in delavce in to prvenstveno kot kmetovalce. Ogromna večina prebivalstva v Koprščini so kmetovalci in zato bodo morale nove zadruge njim prilogoditi svoje poslovanje. Pri tem pa ne bodo smele zanemarjati ostalih razredov in to predvsem delavskega, tam kjer je najbolj razvit, in to predvsem v Izoli. Imeti pa bodo morale bolj kmetijski značaj že zaradi tega, ker druge stroke imajo že svoje strokovne zadruge. Tako imamo zadruge čevljarjev v Izoli, Kopru in Piranu, zadruge mizarjev, kovačev in ribičev. Vsaka od teh zadrug že skrbi za svoje člane, v kolikor ji je to mogoče.

Vse te zadruge bodo morale skrbeti tudi za izobrazbo, predvsem za strokovno izobrazbo svojih članov, za katero se fašizem ni brigal V slovenskih krajih je šlo fašizmu za tem, da zastrupi slovensko mladino in jo odtuji od njenega jezika. Posledice tega zločinskega dejanja se poznajo še danes. V popolnoma slovenskih krajih mora često govornik govoriti italijansko, ker ga sicer ljudstvo, posebno mladina, ne razume. Dolžnost naših zadrug bo, da se pri svojem strokovnem podrobnem delu posvetijo tudi temu vprašanju.

Računamo v žilavost in življenjsko silo naših zadrug v Koprščini. Kot je žilavo naše ljudstvo v Kop rščini, tako naj bodo žilave tudi naše zadruge in po tem ne bo nevarnosti za njih obstoj tudi v borbi s hinavskimi in zakrknjenimi izkoriščevalci delovnih množic.

S. Č.

Škropljenje in žveplanje vinske trte

PRIPRAVA BORDOŠKE ZMESI

Za pripravo 100 litrov škropila odtehtamo 1 kg čiste bakrene galice. Dobra galica mora imeti lepe kristale in čisto, modro barvo. Drobni kristalčki in zelenkasta barva nam povedo, da je v galici poleg bakra tudi železo, ki peronospori ni škodljivo. Odtehtano galico raztopimo najhitreje z vročo vodo v bakreni, medeni, stekleni ali pa v leseni posodi. Železno posodo modra galica naglo razjeda. Če nimamo gorke vode pri rokah, raztopimo galico direktno v 50 l čiste vode, ki smo jo odmerili v leseno vedro. Da se galica hitreje raztopi, jo stolčemo na male drobce ali prah in jo obesimo v primerni vrečici, ki naj moli vedno v vodo.

V drugem večjem lesenem vedru, kjer hočemo pripraviti škropilo, si pripravimo iz pol kg živega, odnosno iz dobrega kg Romaj gašenega apna nekoliko litrov čistega apnenega mleka. Če bi to mleko ne bilo čisto, ga moramo preceditі skozi tanko sito, ker bi nam sicer nesnaga zapirala drobne cevi pri škropilnici, posebno pa razpršilnik. Apneno mleko razredčimo potem v vedru s 50 l čiste vode in ga dobro pomešamo. Nato pa prilivamo polagoma vanj raztopljeno galico in tekočino stalno mešamo.

Ko smo prilili vso raztopino galice iz prvega vedra in jo zmešali z apnenim mlekom v velikem vedru, preiskusimo škropilno zmes z fenolftaleinovim papirčkom. Če dobi ta papirček, pomočen v zmes, roza barvo, je zmes pravilna in takoj uporabna. Ako pa papirček ostane bel, moramo zmesi priliti polagoma še toliko apnenega mleka, da papirček pordeči. Kadar bi ta morebiti postal močno rdeč, tedaj je v zmesi preveč apna, ki ga odpravimo s tem, da prilijemo še toliko raztopljene galice, da dobi papirček zopet skoraj belo barvo.

Na ta način smo pripravili 1% bordoško zmes. Pripomniti moramo, da ostane učinkovitost take zmesi na peronosporo popolna tudi, če ji prilijemo še mnogo čiste vode, kar je razumljivo iz omenjene velike občutljivosti trosov.

(Nadaljevanje prihodnjič)

kultura * umetnost * ocene * film * kultura

PREMIERA „POKOJNIKA“ V GLEDALIŠČU „NAZIONALE“ V TRSTU

Najbrž ni noben del slovenskega naroda tako navezan na gledališko umetnost kot Slovenci v Trstu in v okolici. Spomnimo se samo — poleg manjših in manj pomembnih uprizoritev — velikih predstav na prostem kmalu po prvi svetovni vojni, ko so se nedeljo za nedeljo, zdaj v tej zdaj v oni vasi, dajala vrhunska dela iz slovenske dramatike — n. pr. Kralj na Betajnovi, — ki so jih prišli gledat tisoči in tisoči od blizu in od daleč, dokler jih ni pričela prepovedovati oblast, ki še niti ni bila uradno fašistična. Slovenska beseda je morala izginiti z odra in tudi odri sami v slovenskih narodnih domovih so postali plen ognja, ki so ga zanetili fašistični zločinci. Slovensko ljudstvo v Primorju se je lahko še samo spominjalo slovenskih predstav. Dolgo je to trajalo.

Prišel je čas, ko je moral zatiralec našega ljudstva zapustiti to deželo. Slovenska beseda si je utirala pot in se uveljavljala z ljudsko oblastjo, s šolo in istočasno z umetniškimi nastopi in gledališkimi predstavami. Kamor je prišla osvobodilna vojska, kjer se je uvedla ljudska oblast, tja je že tudi prišla umetna slovenska beseda. Tako slovensko gledališče danes ni nikjer zgolj skupina ljudi, ki znajo igrati, temveč ljudi, ki so dokazali, da hočejo biti s svojo umetnostjo z ljudstvom najtesneje povezani tudi v najtežjih trenutkih. Tudi Slovensko narodno gledališče za Trst in Primorje se je rodilo na tak način.

Ko je hotelo slovensko gledališče v Trstu pričeti z resnim delom, so se mu postavile na pot ovire, s katerimi bi ne bilo moglo na noben način računati gledališče tistega ljudstva, ki se je tako brezpogojno, tako predano in s tolikimi žrtvami borilo za uničenje tistih, ki so si pet in dvaiset let prizadevali za uničenje njegove kulture in njega samega. Toda ljudje, ki so takoj pokazali svoje nedemokratično mišljenje ob uklinjanju ljudske oblasti, so ostali zvesti sami sebi tudi takrat, ko bi bilo treba Slovenskemu narodnemu gledališču za Trst in Primorje dodeliti primerne prostore. Tu ne more biti nikakega izgovarjanja — polno je bilo možnosti, da bi slovensko gledališče prišlo do svojih prostorov, če bi le pri odgovornih bilo nekoliko volje. Volja je sicer bila: da namreč slovensko gledališče prostorov ne dobi. To je več kot jasno. In če je prvo leto gledališče vsaj od časa do časa dobilo kak prostor na razpolago, je pa letošnje leto zaman iskalo strehe v mestu. Zateči se je moralo v neprimerne, oddaljene prostore. Po tisoč obiskih in razgovorih je končno uspelo gledališki upravi zagotoviti si enkrat tedensko uporabo gledališča Nazionale v središču mesta. Ni to tisto, kar mi za svoje gledališče zahtevamo, toda nekaj je . . .

In tako je bila za 25 april napovedana predstava „Pokojnika“.

S svojo mirnostjo, z resnobo, s katero je tržaško slovensko ljudstvo zasedlo svoje prostore v gledališču in s pazljivostjo, s katero je sledilo poteku dogodkov na odru, je najlepše dokazalo svojo dozorelost in kulturno vzvišenost nad onemoglim bevskanjem bednih kreatur, ki bi naj predstavljale neko kulturo. (O tem dogodku govorimo na tretji strani.)

To pot nam je naše gledališče predstavilo srbskega komediografa Branislava Nušiča, pisatelja, ki je poznal življenje predvojnega Beograda do vseh podrobnosti. Pogumno je razkrival vso umazanost pokvarjene družbe in jo neusmiljeno bičal. Preko tega pa ni šel. „Rešne poti“ iz tistega blata ni pokazal, saj je v tedanjih razmerah tudi ni bilo. Skoraj vsa družba je bila do temeljev pokvarjena, posamezniki, ki so tvorili redke izjeme, pa ne štejejo . . . Treba je bilo drugačnih sprememb, ki jih pa Nušič ni dočakal. Ob vsem tem nam je danes Nušič nekoliko odmaknjen, ko nam samo slika razmere, ki so kričale po temeljiti spremembi. Danes je Nušič za nas zanimiv le še literarno-zgodovinsko. V ljudski državi so razni Blagojeviči in Protiči ter podobna svojat nemogoči.

„Pokojnika“, to komedijo s tragičnim koncem, so nam igralci našega gledališča lepo podali. Mogoče se je v začetku čutila neka nervoznost in nezbranost kot posledica dogodkov na cesti pred pričetkom predstave, vendar so te kvarne posledice polagoma izginile.

V našem listu se ne nameravamo spuščati v podrobno analizo igralskih ustvaritev posameznikov, vendar bi posebej omenili Košiča, ki si je na mah osvojil simpatije občinstva, Košuto kot Blagojeviča, Modesta Sancina kot „pokojnika“ Marića ter Lukeša (Aljoša) in Valiča (Djakovič). Tudi vse tri večje ženske vloge so nas prepričale. Med tem ko so tudi ostali igralci lepo uspeli v svojih vlogah, se pa dvem, trem le še pozna začetništvo, kar pa je seveda zelo navaden pojav.

Igralce je nagradilo burno ploskanje navdušenega občinstva, ki je s svojo prisotnostjo na preprost a najbolj prepričevalen način dokazalo, da mora imeti Slovensko narodno gledališče v Trstu svoje stalne prostore, s katerimi bo moglo razpolagati še kaj več kot enkrat na teden. Poudariti je še treba, da barbarski nastop šovinističnih pobalinov ni mogel preprečiti, da bi dvorana ne bila zasedena; gotovo bi pa bila brez tega incidenta še bolj polna. Zato mi ne moremo odnehati z zahtevo, da naj dobi naše gledališče svoje stalne prostore.

Pri prihodnji predstavi bomo videli „Vio malo“, delo švicarskega pisatelja Knittla. Ob tej priliki bo igralec in režiser Milan Košič proslavil 25 letnico svojega umetniškega delovanja.

Za predstavi „Pokojnika“ in Vie male“ je izšla 2. številka gledališkega lista, ki prinaša poleg člankov, nanašajočih se na omenjeni deli, še kratka sestavka Franceta Bevka in Mire Pucove. Zanimivo nam Bevk opisuje razgovore z igralcem Verovškom, s katerim se je seznanil kot dijak, ko je še pred prvo svetovno vojno hodilo v Gorico gostovat ljubljansko gledališče.

Etbin Kristan

(OB OSEMDESETLETNICI)

Dne 15. aprila t. l. je izpolnil 80 let razgibanega in tudi plodovitega življenja marljivi slovenski pisatelj, časnikar in publicist ter eden prvih organizatorjev slovenskega delavstva — Etbin Kristan.

Etbin Kristan se je rodil dne 15. aprila 1867 v Ljubljani. Po šolanju je postal avstrijski oficir. Dosegel je stopnjo nadporočnika, nakar je okoli 1895. leta zapustil vojaško službo in se posvetil delu v tedanji avstrijski socialno demokratični stranki. Živel je na Dunaju in urejeval prve slovenske delavske časnike „Delavca“ in „Svobodo“

L. 1896 je bil v Ljubljani ustanovni kongres „Jugoslovanske socialne demokratične stranke.“ Zavzel je vodilno mesto v tej stranki, ki se je v glavnem naslanjala na slovensko delavstvo. Tako je začel Etbin Kristan z organizacijskim agitacijskim in časnikarskim delom v stranki. Prevzel je urejevanje delavskega lista „Svoboda,“ ki je izhajala v Trstu do l. 1898. Ko je ta list prenehal, je ustanovil list „Rdeči prapor“ kot glasilo stranke, ki se je do 1905 l. tiskal v Trstu; list je dobil pozneje dostavek „Delavec“, a je l. 1911. prenehal izhajati. Toda kmalu je bil ustanovljen dnevnik „Zarja“, kateremu je bil Kristan glavni sodelavec in tudi urednik. Istočasno je sodeloval tudi pri socialni reviji „Naši zapiski“, ki so zadnja leta pred prvo svetovno vojno izhajali v Gorici. Že 1912 leta je potoval v Ameriko zaradi dela med našimi izseljenci, ostal tam tudi vso vojno in organiziral gibanje za ustanovitev *jugoslovanske federativne republike*, za ločitev cerkve od države in za popolno agrarno reformo. Za to se je boril tudi po vojni, ko se je vrnil v domovino, a že 1921 leta je odšel v Ameriko, kjer živi še danes v Washingtonu.

V Ameriki je urejeval razne liste in publikacije ameriških Slovencev („Družinski Koledar“, „Proletarec“, „Cankarjev glasnik“, mečnih za lepo slavje in pouk) in je vzgajal tudi mladi rod naših ameriških pesnikov in delavskih organizatorjev. Ob času, ko je fašizem pritiskal ob tla evropske narode, je Etbin Kristan vodil ameriške Slovence z geslom: „Stari svet je razdejan, predvojna družba je mrtva in nikdar več ne vstane. Od najširših ljudskih plasti je odvisna bodočnost človeštva!“ Popolnoma razumljivo je, da se je zavzel tudi za cilje jugoslovanskega osvobodilnega gibanja in bil tudi predsednik slovenskega kongresa decembra 1942 v Clevelandu. Njegovo delo je priznala tudi vlada Federativne Ljudske republike Jugoslavije, ko mu je istočasno kot znamenitemu violinistu Z. Balokoviću in županu mesta New-Yorka, La Guardia, podelila visoko odlikovanje.

Etbin Kristan je po svojem političnem delu znan tudi na Primorskem in posebno v Trstu in okolici. Bil je sposoben organizator in odličen govornik, ki je znal navdušiti delavske množice. L. 1907 je kandidiral za poslanca tržaške okolice. Leta 1920 je bil izvoljen za poslanca ustavodajne skupščine v Beogradu. Kot politični organizator in publicist je pisal v vse socialistične liste in izdal tudi nekaj propagadnih brošur, med temi tudi „Kapitalizem in proletariat,“ ki je izšla v Trstu (1901). To njegovo delo je poleg zelo obsežnega publicističnega in žurnalističnega dela danes skoroda nepregledno. V vsem tem delu se je pokazal kot dosleden socialistični in kulturni ideolog.

Kristanovo politično delo se prepleta z obsežnim pisaljskem delom. Prva njegova knjiga je zbirka pesmi „Žarki in snežinke“ (1900). Vezani besedi (verzom) je zvest tudi še danes. V verzih je napisal tudi epsko pesnitev „Vitez Ivan“ (1907) ter dramo „Kraljevanje“ (1910) in „Ljubislava“ (1907)! Poleg teh dram je napisal še drame: „Volja“ (1902), ki je zajeta iz tržaškega življenja ob koncu stoletja; Poizkus socialne drame je trodejanka „Kato Vrankovič“ (1910), a v drami „Samosvoj“ prikazuje individualistične stremljenje znanstvenika, ki se zaradi neupoštevanja splošnih življenjskih potreb ob odporu ljudstva zlomi. V drami „Tovarna“ (1912) je prikazal Kristan strašno nasprotje med produktivnim delom in kapitalom, žal se je rokopis ta drame izgubil. Dalje je napisal Etbin Kristan še vrsto enodejank tako iz domačega in tudi ameriškega življenja. Tudi prevajal je razna dela za gledališče v Ljubljani.

Kristan je z navedenimi dramami (vse so iz dobe 1902 - 1913), kakor tudi s poročili, prevodi, kritikami in razpravimi o gledaliških vprašanjih storil zelo veliko za razvoj slovenske dramatike in za dvig slovenskega gledališča.

Poleg vsega tega obsežnega dela je Etbin Kristan napisal vrsto novel in povesti, ki so prežete z njegovim socialističnim in svobodomiselnim svetovnim nazorom. Večina tega je raztresena po listih, ki jih je sam urejeval, obsežnejše povesti pa so v revijah, kakor „Na morju“, „Mertickeva nova vera“ in med zadnjimi povest „Julkina zmota“ v „Cankarjevem glasniku“; v knjigi je izšla filozofska sanjska povest „Pertinčarjevo pomlajenje“ ter zbirke podlistkov-novel „Francka in drugo“ in „Savičev pesimizem“.

Mnenja smo, da je bila naša dolžnost podati ob 80-letnici Etbina Kristana kratek pregled njegovega dela. Mlajšim generacijam iz kroga naših čitateljev je Etbin Kristan skoro povsem neznan, medtem ko se starejše generacije prav gotovo dobro spominjajo njegovega živahnega propagandnega in organizacijskega dela tudi na Primorskem in še posebej v Trstu in tržaški okolici, kjer je tudi ponovno kandidiral za poslanca v drž. zbor.

Dalje pa je tudi sicer naša dolžnost, da smo se spomnili ob tem častitljivem jubileju slovenskega javnega delavca, ki se od leta 1896 dalje bori za boljši svet. Ob neki priliki je Etbin Kristan zapisal: „Človeštvo potrebuje drugačen svet, potrebuje tak svet, ki bo človeku resničen dom. In kakor bodo delovna ljudstva pripravljena, takšen bo bodoči svet“.

Etbin Kristan se ni v boju za ta novi in boljši svet nikoli odpovedal. Za to in za vse njegovo veliko pisateljsko delo smo dolžni spomniti se nanj z željo, da bi mogel še v svojem devetem desetletju v miru nadaljevati delo, ki mu je bilo posvečeno vse njegovo življenje.

Bogomil Gerlanc

RAVBAR MIROSLAV

SOVJETSKA KNJIŽEVNOST

(nadaljevanje)

Z oktobrsko revolucijo je nastopila *tudi v prozi* nova doba. Valovi socialne revolucije, ki so odplavili prejšnji sistem, so zadeli tudi ob pisatelje. Od njih je novi čas zahteval v prvi vrsti, da izražajo stvarno življenje, da prikazujejo sodobno dogajanje in problematiko ter govore o nalogah sovjetskega človeka. Zato upodablja sovjetsko slovstvo življenje, stremljenja in vprašanja ZSSR. Literatura v Sovjetski zvezi je revolucionarna, razredna, proletarska. Razlike do prejšnjega slovstva se kažejo ne samo v vsebini in svetovnem naziranju, temveč tudi v obliki in zgradbi. V osnovi je vendar sovjetska književnost sorodna ruski književnosti meščanske dobe, saj je bila predoktobrska književnost večinoma revolucionarna. Sovjetska literatura priznava tradicijo. V delih sovjetskih pisateljev, komunistov in poputčikov, to je, tistih, ki priznavajo sovjetsko oblast, v delih sovjetskih pisateljev, ki priznavajo revolucionarne oblike ali gredo po starih poteh v literaturi, se odraža življenje in mišljenje ZSSR verno, stvarno, temeljito.

Prva se je pojavila fronta mladih pisateljev. Bili so nadarjeni, zanimivi in stvarni opisovalci revolucije in mišljenja prvih revolucijskih let in sodobnosti. Junaki romanov in novel so običajno množice z revolucionarnim navdušenjem, trpljenjem v državljanski vojni obupom in končno zmago. Novelam in črticam se pozna šolanje v poetičnih krožkih, zato je proza tehnično in stilno dovršena. Največji vpliv na to literaturo je imel pisatelj Jevgenij *Zamjatin*, ki je bil med vojno ladjedelski inženir na Angleškem, pozneje profesor politehnike v Rusiji, mojster v leposlovni tehniki in stilistiki. Toda tudi stilistični novinar Aleksej *Remizov*, ki je uvedel v slovstvo jezik, ki ga govori pripovedovalec, je vplival na sovjetske pisce. Sovjetski pisatelji so šli po poti prejšnjih književnikov, a upoštevali so pridobitve nove dobe. Po nekod so jim bili vzorniki Dostojevski, Andrejev, Gorki, drugod Gogolj, Tolstoj, Leskov.

Značilno za dobo med obema revolucijama je bilo v ruskem slovstvu iskanje oblike. Proza je stremela za napetostjo in stvarnostjo, a tudi zabavna je hotela biti. Tako se je kmalu po oktobrski revoluciji sestal literarni krožek mladih pisateljev v Leningradu, ki si je po noveli nemškega pisatelja fantastičnih povesti E. T. A. Hoffmanna nadel ime in geslo. *Bratje Serapionovi* oblikujejo resnično življenje na fantastičen način. Nanje so vplivali zlasti ruski stilisti v preteklosti in sedanjosti. K tej bratovščini so se prištevali Fedin, Ivanov, Kaverin, Nikitin, Zoščenko, Zamjatin.

Skoro edina snov sovjetske proze je bila v začetku revolucija z državljansko vojno: revolucionarne množice v oktobru v Leningradu in Moskvi, zmaga revolucije v mestih in na deželi, divjanje belogardističnih tolp in belih generalov, umori tovarišev-rdečearmejcev, izdaje in maščevanje. Sovjetski pisatelji so opisovali strahotna leta lakote, roparske tolpe in pokolje prebivalstva, ki je bilo na strani Rdeče armade in Komunistične partije, revolucionarni heroizem in dogodivščine proletariatu predanih borcev. V pesnitvah in prozi so opevali kolektivistično življenje množic, skupni utrip vseh src sovjetskega ljudstva, ki se bori za zmago svoje stvari in obnovo proletarske domovine. Snov marsikateremu romanu je bil novi članek proletarske revolucije, ki je pogumen, drzen, nebrzdan in prav nič sentimentalen. Mnogi romani govore o mladinski problematiki, o „bezprizornih“ in o spolnih vprašanjih, zlasti o novem pojmovanju ljubezni. Sovjetski pisatelj, ki ga je zanesla usoda v vojni in revoluciji daleč po širni domovini, je opisoval temne gozdove ob reki Kami, sibirske stepi, ki gore v vojnem požaru, sibirska, mongolska in turkestanska plemena, Ural, Altaj, Mongolijo in Daljni vzhod. Nekatere pisatelje je zanimala tudi zgodovinska snov, zlasti tiste dobe, v katerih so se odigravali važni dogodki za razvoj napredne usmeritve Rusije (doba Petra Velikega, upor dekabristov, Stenka Razin in Pugačov).

Med starejšimi pisatelji je najimenitnejši preizkušeni funkcionar *Serafimovič*, ki je v mogočnem romanu „Železna reka“ opisoval boje in umik rdečearmejcev po kavkaškem in kubanskem ozemlju.

Aleksej Tolstoj je pisatelj moči in mladostne svežine. Izkazal se je kot velik oblikovalec sovjetskega življenja, pisal je fantastične romane po Wellsovem vzoru, v katerih je prikazoval bodočnost velikih gospodarskih in kulturnih naporov Sovjetske zveze. Znamenito je njegovo delo o Petru Velikem, ki ga imamo tudi v slovenskem prevodu. Pripoveduje o življenju te zgodovinske osebnosti od mladosti do njegovih borb z reakcionarji in sovražniki države. Sintetično je poskušal prikazati razvoj dvajsetega stoletja, predvojno dobo, vojno, revolucijo in državljansko vojno v romanih „Hoja po mukah“ in „Kruh“. Zadnje delo smo dobili lani v slovenskem jeziku in nam podaja mogočno sliko obrambe nekdanjega Caricina, sedanjega Stalingrada.

Po vsem svetu je znano ime pisatelja in novinarja *Ilje Ehrenburga*. Ehrenburg je blesteč in duhovit pripovednik, ki je napisal veliko število romanov in novel iz sovjetskega in evropskega življenja. Zlasti dobro pozna Francijo in Francoze, zato je umel podati v romanu „Padec Pariza“ vzroke za propad Francije in zmago hitlerjevskih band. Ogromnega pomena so bili med domovinsko vojno njegovi podlistki, ki jih je brez števila in v katerih je prikazoval posebno nemška barbarstva v Sovjetski zvezi.

(Se nadaljuje)

Ker narod potrebuje v teh težkih časih vse svoje sile, kliče vse in vsakogar! Ce kdaj, v teh časih je potreba, da si zvesto pogledamo iz obraza v obraz, da si sežemo v roke, se strnemo v eno vrsto. — Strahopetec je, kdor zdaj trepeče, da bi se mu ob takem zbližanju morda ne odkrhnila ta ali ona mrvica njegovih strankarskih načel in njegovega svetovnega naziranja. Prijatelji, zdaj gre za življenje in smrt! Jaz upam v življenje! In takrat, kadar si uresničimo to pravo življenje, takrat si bomo zopet pogledali v oči in se povprašamo: «Kdo si? Kako misliš? Ali si mi brat ali nebrat?» — Zdaj pa je vrsta ena, je prapor en sam!

1. MAJ LJUBEZNI ČAS

JUŠ KOZAK

V časih Metternichove reakcije, policijskega varuštva nad vsako svobodoljubno besedo, sredi bojazljive malomeščanske družbe je v Litomericah zapel mladi K. H. Mácha svoj labodji spev „Maj". Mácha je živ primer poeta, ki ni ugasnil s svojo strujo, z romantiko. Stoletje je že minilo in ni ga še napadla plesen. Bedni praktikant je živel tragično življenje človeka, ki mu sredi sitega zadovoljstva patriarhalnega malomeščanstva, sredi strahopetne in pokorne družbe hrepenenje po lepoti vznemirja srce. Pobliski revolucijskih prevratov prešinjajo obzorja reakcionarnega zatišja. V malomeščanstvu se drami nacionalna zavest, socialistične ideje kale v delovnem ljudstvu. Vse, kar je živega, se upira hierarhično-fevdalni reakciji, ki pogania navzgor, išče duška in oblike, da bi se razživelo. Globoko v zavesti tle iskrice upora.

Takrat se rodi „Maj", spev ljubezni, mladosti in pomladi.

„Byl pozdni večer — první máj, večerní máj — byl laski čas.

Milijoni so ponavljali te verze za njim. Ko je izpel svoje hrepenenje, iskanje odgovora na zadnjo uganko, je omahnil v smrt. Češka beseda je dobila z „Majem" posodo večne lepote.

Hrepeneči romantik se je uprl dogmatizmu cerkvenih naukov, panteizem mu daje uteho v temi posmrtnih ugank. Ko ga navdaja slutnja, da bo kmalu zdrknil iz sveta individualne zavesti v snovanje večne narave, stopi iz črede vernikov in se s pesmijo požene smrti nasproti. Vkljub izraziti romantični snovi, je „Maj" izpoved vročega človeškega srca, večne življenjske vsebine, ljubezni do žene in do človeka, ljubezni do domovine, do zemlje in njenega snovanja, izpoved borbe za poslednjo uganko osebne usode. V somraku svojih dni se poet bori s temo, lovi se in pada: „Nikdy — ach, nikdy! To bodoucí život muj. — Kdo srdci takému utechy jaké dá?" — Enako usodo doživlja Máchov veliki sodobnik Prešeren, ki se rešuje iz bolečin v „Sonetih nesreče" z vdanim spoznanjem: „šele v pokoju tihem hladne hiše, ki pelje vanjo temna pot pogreba, počije, smrt mu čela pot obriše."

Poet nosi v srcu privide velike lepote, za katero se bo neki dan razplamtela mladina in dajala življenje, prešinja ga upor proti mračnjaštvu, njegova duša bi hotela vzklikati radosti, a izkuša ga trda usoda, in trpko spoznanje ga žene v obup. Čim strahotnejši je obup, tem strastnejšo ljubezen in vero v življenje izpričuje.

Skorajda ob istem času, ko se porajajo verzi „Maja", snuje Prešeren „Krst pri Savici". „Maj" in „Krst pri Savici", obe pesnitvi romantika ljubezni in boja. Crtomir podleže v borbi, v kateri se odloča usoda stoletij. V groznem viharju mu je osebno srečo vzela vera novih dni, sprejel je odpoved, ne da bi se ga izpreobrnitev globlje dotaknila. Oba velika stvaritelja „Maja" in „Krsta" se srečata v spoznanju osebne usode. Prešernovo „. . . srce veselo in bolno, trpeče vpokojiše bodo gróba bolečine" dopolnjuje Máchov vzklik: „Bez konce láska je! — Zklamanat láska má!"

Lepote „Maja" in Prešernovih verzov pa so neugasni kresovi večne resnice: „Bez konce láska je!"

Obe pesnitvi sta se rodili iz enake življenjske usode in družbene stvarnosti. Oba poeta pojeta večno lepe verze ljubezni do domovine. Medtem ko odkrivajo Prešernovi verzi čudovito lepoto rodne zemlje, blejske in bohinjske, se Mácha od svoje poslavlja z vzkliki: „Ach zemi krásnou, zemi milovanou, — kolébku mou i hrob muj, matku mou, — vlast jedinou i v dedictvi mi danou, — Sirou tu zemi ledimnou!" —

Mácha se je poslovil od življenja in zemlje, pogrešil se je v njeno naročje, Prešeren pa je še zagledal zarje novih dni. Njegovo srce, ki ni iskalo le osebne sreče in je enako gorelo tudi za srečo domovine in človeštva, je po osebni odpovedi zapelo „Zdravljico". Mácha je ni več čul, kakor ni čul Windischgraetzovih topov, ki so streljali na barikade, na katerih so se borili praški študentje in delavci za Prešernove besede:

vsi naj si v roke sežejo,
da oblast
in z njo čast,
ko pred, spet naša bosta last!
— — — — — —
Žive naj vsi narodi,
ki hrepené dočakat dan . . .

Máchovo srce je v grob pripevalo Prešernovi „Zdravljici". Pred spopadom na Karlovem mostu, ko so si v noči brusili uporniki meče in pregledovali puške, je mladina, vsa razgreta, recitirala:

„Byl pozdni večer — první maj, večerní máj — byl laski čas."

Hierarhično-fevdalna reakcija strelja s topovi, uporniki pa šepetajo — „byl laski čas . . ." Studentje padajo na mostu, prebadajo jih bajoneti, umirajoče ustnice šepetajo — „byl laski čas." Neskladnost? Nikakor. „Maj", pesem ljubezni, mladosti in pomladi ne bo nikoli ugasnila, oživela bo vselej, kadar koli bodo človeška srca za pravično človeško pravdo. Iz romantičnega hrepenenja rojena se je v ognjenih plamenih globoke človeške izpovedi prelila v revolucionarno pesem.

Bez konce láska je! . . .

Za borbo in pravdo človeške sreče, Prešernu je bila odmerjena daljša življenjska pot. Iz osebne ljubezni se je dvigalo srce do globljih in širših spoznanj. Zdaj z ostrimi, zdaj z zabavljivimi pšicami je napadal mračnjaštvo in nazadnjaštvo. Njegovi verzi so postali abecednik slovenske družbene kritike.

Ko se je kvasil čas, je Prešernovo spoznanje obseglo vse vrednote človeškega truda na zemlji. Se druga pesem — ne samo „Zdravljica" — potuje, kako globoko je pesnik doživljal čas. Dodelej je bila ta pesem kot prigodnica med Prešernovimi nekakšna pastorka. In vendar je še danes svetlo zrcalo Prešernovega obzorja.

Prešeren je sicer plačal svoj obolos tedanji struji, romantiki, toda njegova izvirna kmečka modrost in preudarnost je presojala družbeno stvarnost z merili svojega hrepenenja in umstvene razgledanosti. Zagovarjal je pravice kmeta „pred aristokratov transtvom", gotovo se je strinjal s Smoletom, ki je prodal graščino Prežek, da bi ga bližnjoča se revolucija, ki jo je zagledal, ko je begal po zapadu, ne zatekla na plečih tlačanov. Ce Prešeren navdravlja Smoletu „kak' si za srečo človeštva bil vžgan!" in še naprej „kje bratoljuba si videl oltarje?" niso te besede zgolj čutsveni vzkliki, temveč izpoved Prešernovih idej. Sredi plemiške in hierarhične ljubljanske gospode, pogreznjene v negibno poslušnost reakciji, med kramarskimi ritolizniki, vdanimi tej gospodi, je stal pesnik na strani mladega slovenskega meščanstva, dramečega se k zavesti, in je s prirojeno mu zdravo navdušenostjo pozdravljal njegovo podjetnost. V deželi Kranjski se je spričo razmer čas zakasnil in ideje francoske revolucije so v predrevolucijskih dneh osemnaštdesetega na novo oživele.

Bleiweis je naprosil Prešerna, da bi zložil prigodnico ljubljanskemu županu Janezu N. Hradeckemu za proslavo petindvaisetletnice njegovega županovanja. Prešeren ni bil poet, ki bi zlagal prigodnice komur si koli. Ce bi ne mogel v svojo pesem — pa magari prigodnico — vliti vsaj nekaj svojih iskrenih čustev in idej, bi gotovo vsako povabilo odklonil. Županova dela pa so nudila dovolj snovi in izpodbude njegovi napredni miselnosti. Iz prigodnice se je rodila občutena hvalnica veliki podjetnosti, ki je pripravljala gospodarske temelje novi Ljubljani, „ljubici nebes in sreče".

Kako je Prešeren doumel časovno dogajanje, ki se je napovedovalo, razodevalo besede, s katerimi je ocenil slavljenčeva dela. — Tolikanj so pomembna, da jih bodo letopisi oteli „pred hitrih let valóv togoto". Prešeren se je globoko zavedal te togote valov, ki so se že zaganjali v obale fevdalno-hierarhične reakcije.

Prešeren, poet ljubezni in „Sonetnega venca", opeva prizadevanja župana Hradeckega pri reformah zemljiške knjige, pri ustanavljanju hranilnice, druge v Avstriji, pri krotitvi barjanskih voda in graditvi mostov, preko katerih se je prelival vedno večji promet skozi mesto. Pesnikova socialna nagnjenja so branila velike slovanske družine.

Prešernova ljubezen do domovine in njenega napredka se ne omejuje na županova dela, v prigodnici spomenik možu, da stoji kot vzgled vsem zgodovinskim dejanjem, ki se vzpenjajo v njegovem času, ki je pričakovalo od sinov svoje zemlje največjih dejanj, je vzkipelo neizprosno vprašanje:

„poglej nje čvrste, bistrih glav
sinove,
ki vnema v strah se jim želja
sveta,
obrnit v domačih vsem zgod
osnóve: . . ."

Pesnikovi razgledani so segli naprej, v valove dogodkov. Njegovo hrepenenje po jedru se ni opajalo le na podobi svoje domovine in njene prirode, vžigalo se je ob dejanjih in delu za to zemljo.

Iz globin plamtečega srca, ki je pričakovalo od sinov svoje zemlje največjih dejanj, je vzkipelo neizprosno vprašanje:

Zemlja kranjska, — — —
— — — — — — — —
al' kdaj bova vid'la vstati
bratov jaz, ti čast otrók.

Prvega maja 1946. leta v osvobojeni Sloveniji bi bil Prešeren, če bi mu bilo samo vstati iz groba, gotovo s tribune gledal mimohod delovnega ljudstva. Ceprav je so bile v Rusji na pohodu še maloštevilne množice spričo milijonov ruskega prebivalstva, in vsa vzhodna Evropa je bila takorekoč kolonija zapadnega kapitalističnega imperializma. Lenin je z vso ostrino globokega analizatorja izluščil dejstvo, da brez zrevolucioniranih kmečkih množic ne more delovni razred v uspešno borbo. Podčrtal je tudi veliko podporo, ki jo daje delavskemu gibanju napredna inteligenca.

Po prvi svetovni kapitalistično-imperialistični vojni je Lenin zaključil pohod delavsko-kmečkih množic z zmago prve socialistične države, ki je nastajala v okoliščinah in se prebijala skozi ovire kakor še nobena država na svetu. V Rusiji, kjer so bila pred svetovno vojno družbena protislovja najgloblja, je mogla skrajni desnici iztrgati oblast le skrajna levica, ki je pretrgala vse vezi s starim svetom. Pričela se je borba za zgraditev socialistične države z brezrazredno družbo, v katero so se zlile delavsko-kmečke množice skupaj z najboljšimi predstavniki delovne inteligence v trdno enoto, z eno samo zavestjo zmagujočega delovnega ljudstva. Zapadni kolonialni imperializem se je zaveroval pred sovjeti s kitajskim zidom, z zakoni za zaščito države, izločil je Sovjetsko državo iz družine narodov, naposled pa potihno oboroževal fašizem in mu odpiral razglede proti vzhodu.

Meščanska družba, v katero sta se vključili tudi aristokracija in hierarhija, ko sta izgubili prestole, je prevzela od stare družbe vse predsodke in mračnjaške ideje. Napredni ideologi, ki so odkrivali razumske resnice, so ostali le še svetilniki na obali, kamor so se z ladij poredko ozirali nanje. Lenin jih je zopet obudil delovnemu razredu in se v ogromnem, komaj zmogljivem naporu prebil skozi vse filozofske sisteme evropskih mislecev, da je marksističnemu socializmu utrdil temelje modernega znanstvenega nazora, ki odpira človeku horizonte doslej najširše svobode. Kajti Lenin se je dobro zavedal zakonov borbe in je vedel, da si mora najnaprednejši razred, če hoče zgraditi nov svet in pognati vse delovne sile v življenje, osvojiti prizadevanja najsilnejših duhov, ki ne vklepajo človeka v nobene spone predsodkov, temveč mu dajo najširšo svobodo v delu in iskanju resnic za človeško družbo. Lenin je spoznal, kakšno vero vase mora dobiti človek, ki se je iz sužnja povzpel do gospodarja sveta. Tako je idejam vseh velikih človeških mislecev in drznim sanjam poetov o lepoti življenja izvojeval zmago delavski razred. Izvojevali so mu jo sajasti kurjači, od premogovega prahu počrneli knapi, strojniki in blatni zidarji, tlačani in koloni žilavi kovinarji.

Bednemu Máchi se še sanjalo ni, da si bo njegov „první maj" delavski razred izbral za svoj praznik, za dan pregleda bojnih sil, za dan oddiha in zakletve zvestobi socialistični borbi. Delovno ljudstvo si je izvolilo dan pomladi in ljubezni za obujanje vere v zmago svobodnega človeka. Od devet in osemdesetega leta so korakale množice po ulicah industrijskih mest in prepevale himne delu, na dan prvega maja, dokler ga fašistična buržoazija ni prepovedala.

Proti vzhodu so se obračale oči zapadnih Slovanov. Že 1528. leta je med tolikerimi drugimi napisal Janez Lichtenberger prerokovanje: „Exurget aquila grandis in Oriente, aquicolae occidentales moerebunt. Tria regna comportabit. Ipsa est aquila grandis, quae dormiet annis multis, retutata exurget et contremiscere faciet aquicolas occidentales in terra Virginis et allos montes Superbissimos: et volabit ad meridiem recuperando ammissa. (Dvignil se bo veliki orel na vzhodu, zapadni otočani bodo pričeli jokati. Tri države bo strl. To je veliki orel, ki spi dolgo let: premagan se bo zopet dvignil, in tresli se bodo pred njim zapadni otočani v deviški zemlji in še drugi ponosni vrhovi: letel bo proti jugu da bi izgubljeno pridobil.) Juraj Križanič je eden med prvimi v sibirskih mrazovih doživel razočaranje nad svojim slovanskim navdušenjem. Vsi veliki poetje so sanjarili o slovanski skupnosti, o neizmerni slovanski moči, o slovanskem mesijanstvu, o sanje so buhtele v dim. Le malo je bilo tako trezniho duhov, kakor je bil Prešeren, ki je s tolikim zanosom in vendar tako stvarno oblikoval svojo slovansko idejo. Romantiki so gradili mavrične mostove vzajemnosti, preko resničnih mostov pa so se valila caristična kozaška krdela in s sabljami sekala po domorodcih naprednih idej. Dostojevski je slavil mužika Foma Danilova, ki se je dal mučiti za svojo rusko vero. V svojih zablodah je bil slavni pisatelj prepričan, da bodo carske armade odrešile balkanske brate iz mesijanskega altruizma. Pred osem in štirideset-tim letom so utopije slovanske skupnosti pognale bohotne cvetove. Megleni fantasti so iskali leka v nekem skupnem jeziku. Kasneje so se na sokolskih paradah patetični govorniki bratski objemali, šampanjec je zalival slovansko ljubezen. Vladajoči kapitalistični sloji v posameznih državah pa so oprezali za trenutkom, da je brat skočil bratu za vrat in ga grizel kakor volkodlak. Jeremijade o slovanski nesložnosti so polnile čitanke in Aškerčeva „Svetopolkova oporoka" je bila izraz jalovega čustvovanja, deklamacija za sokolske prazmike. — Marksisti, z Leninom na čelu, so kmalu po zlomljeni ruski revoluciji opozarjali, da je problem malih narodov, ki jih je ruski carizem tako zatiral kakor Avstro-Ogrska slovanske narode, problem socialistične družbe. Borba delav-

(Nadaljevanje na 10. strani)

Nikdar se še ni naš slovenski narod tako visoko, tako sijajno razmahnil, kakor v teh zadnjih dveh letih vojne. Dokazal je vsemu svetu, da je zrel za svobodo, zrel za lasten svoj dom. Priznam odkrito, da sem v prvih mesecih vojne trepetal za ta narod, ki ga ljubim, kolikor človek ljubiti more. Rekel sem si v plahem srcu: »Ta peščica dobrih ljudi ob Adriji bo v svetovnem metežu izginila, bo poteptana, truplo njeno bo vrženo v morje!« Tako so nas tujci in potujčenci delali majhne in slabe, da smo nazadnje že sami verovali v to svojo neznatnost in nemoč! Izkazalo pa se je, da nas ta silni vihar ni potisnil k tlom, temveč da nam je opral duše in srca, nas pomladil, nas vzdignil kvišku!

Odlomki iz govora IVANA CANKARJA v Trstu 1918

Pepa in Juca

PEPA:

Zdravo Juca! Takšna gneča!
Človek pa prav tebe sreča!
Zdaj pa hitro pohitiva,
da kak prostor še dobiva.

JUCA:

Ljuba Pepa! Sem vesela,
da lahko ti praznik dela
tu čestitam kar ustmeno.
Glej, kako vse okrašeno
je na stadionu danes!
Včeraj bil je tukaj Janez,
je umetni ogenj gledal
in tako mi je povedal,
da bilo je nadnaravno.
Zdajle, Pepa, je pa glavno,
da se človek kam pridrenja,
ker, kot vidiš, že pričenja
zdaj se slavnostna parada.
Če bi bila jaz bolj mlada,
tudi jaz bi naučila
se teh vaj in nastopila.

PEPA:

Vidiš ta telesa mlada!
To prekrasna je parada!
Meni že kar dih zastaja.
In od vseh strani prihaja
vedno več teh telovadcev,
brhkih deklic, krasnih mladcev.

JUCA:

To s ponosom me navdaja;
kaj zato, če nam nagaja
včasih nekaj pobalinov.
Dokler bo kaj takih sinov,
kot so danes tu se zbrali,
ni potrebno, da bi bali
mi za našo se bodočnost.
Tukaj vidiš vso mogočnost
in vso delavsko zavest.
Kadar stisnejo ti pest,
takrat bo slabo za tiste,
ki se imajo za fašiste!

PEPA:

Prve vaje so končane.
Tam pa pionirke zbrane
že korakajo v sredino.
Vidiš, tamle, našo Pino?
Nanjo se bom pa jezila,
če prí vajah bo grešila.
No, pa še kar dobro dela.
Dosti dela sem imela,
ko sem jo zvečer učila,
da bi kaj ne pozabila.

JUCA:

Glej, spet nova so krdela
telovadcev prihitela!
Ni ne konca jih ne kraja;
to res prvega le maja
človek lahko v Trstu gleda.
In kar brez napak razpreda
ves današnji se program.
To jim od srca priznam!
Se in še sta govorile
Pepa, Juca in hvalile
ta nastop, ki trn v peto
je za glavo prenapeto.
Do večera sta ostale
tam in se navduševale.
V mrak se zemlja je odela,
ko odšle sta z Montebella,
kamorkoli sta stopile
množice povsod hvalile
so popoldanske nastope.
Le prav nepomembne tropę
šovinistov godrnjale
so in v kotih zabavljale
Vendar tudi tem je jasno,
da bilo je sicer krasno,
da pa ni bilo tako,
kakor je takrat bilo,
ko je še njih vzor edinк
slavni Duce-Mussolini
po tej naši zemlji hodil
in različne „fešte" vodil,

Obiščite zdravilišča v Sloveniji!

Slovenija je tujskoprometna dežela, kamor so že od zdavnaj prihajali na oddih in zdravljenje številni domačini in tujci. Njene prirodne lepote so številne in raznolike. Planine so divje in njih najvišji vrh Triglav je po pravljici o Zlatorogu in po svoji severni steni poznan po vsej Evropi: modra jezera so majhna, a sredi vrhov gora izredno lepa: žuboreče reke in potoki napajajo zelene doline, prostrani gozdovi na Gorenjskem in Štajerskem nudijo prijeten odmor, dolenjske in štajerske gorice pa vabijo v svoje prijetno okrilje. Res številne so prirodne lepote naše domovine. Razen tega pa je Slovenija bogata na zdravilnih vodah in njena po svetu dobro poznana zdravilišča so že številnim bolnim vrnila izgubljeno zdravje.

Premnogi vrelci mineralne in termalne vode so poznani že od zdavnaj, saj so nastali že v najstarejši dobi zemeljske zgodovine. Naše dežele je namreč v terciarni dobi pokrivalo Panonsko morje, ko je to odteklo in je prenehalo delovanje vulkanov, se je razvila bogata tropska vegetacija in pojavili so se številni izviri tople in mineralne vode

Nekaj od teh jih je ostalo še do dandanes in uspešno služijo zdravju ljudstva. Že Rimljani so pri nas pričeli izkoriščati njih zdravilno moč in eno kopališče je po njih dobilo celo ime: to so Rimske Toplice, kjer so še dandanes ostanki rimskih bazenov. Vsa zdravilišča so zdaj lepo urejena in opremljena z modernimi napravami. Bogastvo zdravilnih voda in njih mineralnih sestavin, ki zagotavljajo uspešno zdravljenje raznovrstnih bolezni ter ugodne klimatike razmere, so povzdignile slovenska zdravilišča v vrsto najboljših evropskih kopališč in zdravilišč.

Najpomembnejše zdravilišče je Rogaška Slatina, ki je doma in po svetu poznano kot najboljše zdravilišče Jugoslavije. Leži v kotlini med Mariborom in Celjem na južnem Stajerskem ter služi zdravljenju želodčnih, črevesnih bolezni, bolezni mehurja, ledvic in krvnega obtoka ter tudi revmatičnih in lahkih živčnih obolenj.

Zdravilišče ima več vrelcev, od katerih so trije, alkaloidni slani vrelci (Tempel, Styria in Donat), najbolj poznani in najučinkovitejši. Zdravljenje samo pa se vrši s pitjem in kopelmi. Rogaška Slatina je na splošno zelo moderno urejeno zdravilišče, (14 velikih hotelov!), ki ima vse leto obilo gostov in kjer je zlasti poleti življenje zelo pestro.

Najbolj razširjeno je uživanje mineralne vode ali slatine iz zdravilišča Slatina Radenci, ki leži severno od Maribora, sredi vinorodnih Slovenskih goric. Mineralna voda, ki vsebuje obilo joda, broma, litija in železa, služi zdravljenju bolezni srca in krvnih žil, želodčnih, jeternih, ženskih bolezni, uspešno pa pomaga tudi pri sladkorni bolezni. Posebnost je v tem, da je glede na številne, po toploti in sestavi raznolike vrelce, možno individualno zdravljenje poedinih bolezni. Tudi to kopališče obsega cel kompleks moderno urejenih hotelov, kopališč in drugih naprav.

Dobro znano je tudi termalno kopališče Dobrna, ki leži v bližini Celja sredi šumečih jelovih in smrekovih gozdov. Voda, ki tod izvira, je topla in dobro služi zoper srčne, živčne in črevesne bolezni. Zdravljenje se vrši predvsem s kopanjem, pa tudi s pitjem.

Tik pred Celjem ležita še dve radioaktivni termalni kopališči Rimske Toplice in Laško. Obe kopališči so poznali že Rimljani in so sledovi njih stavb in naprav še danes vidni. Voda je v obeh kopališčih zelo topla (37,5 stop C) in je tako omogočeno zdravljenje tudi pozimi v majhnih sobnih in plavalnih bazenih. Laška voda pomaga pri sladkornih, žolčnih in jetrnih boleznih, voda Rimskih Toplic, ki vsebuje obilo naravne ogljikove kisline, pa pri zdravljenju revme, anemije, katarjev, živčnih in ženskih bolezni.

Razen teh večjih, najmoderneje urejenih, pa ima Slovenija še nekaj manjših zdravilišč in toplic, ki še niso pripravljene za sprejem večjega števila gostov. Najbolj znane so Dolenjske Toplice v bližini Novega mesta, ki so tudi bile poznane že Rimljanom. Voda s toploto 38 stop. C ima obilo ogljikove kisline ter služi zato zoper živčne, kožne in sorodne bolezni. Podobna je učinkovitost termalne vode Čatežkih toplic, ki leže tudi na Dolenjskem pod Gorjanci, le da je nje temperatura še mnogo višja in doseže celo 54 stop C. Po toploti, sestavu in učinkovanju je podobna voda v bližini ležečih Šmarjeških toplic. Blizu Zagorja ob Savi so Medijske toplice, ki pa so manj pomembne.

Iz navedenega vidimo, kako bogata je Slovenija. Njene številne zdravilne in termalne vode služijo zdravljenju raznovrstnih bolezni ter predstavljajo danes važen doprinos k zaščiti zdravja in delovne sposobnosti. Tega naj se naše ljudstvo v polni meri zaveda in obišče naša kopališča in letovišča, ki bodo že v maju odprta.

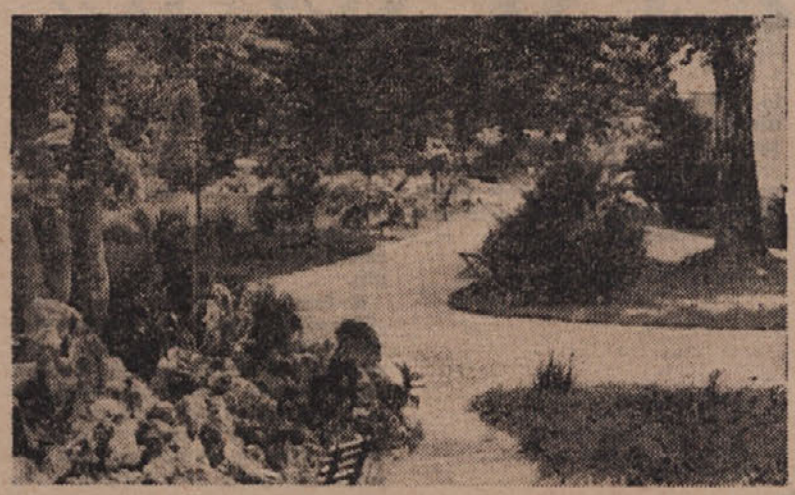

SLATINA RADENCI

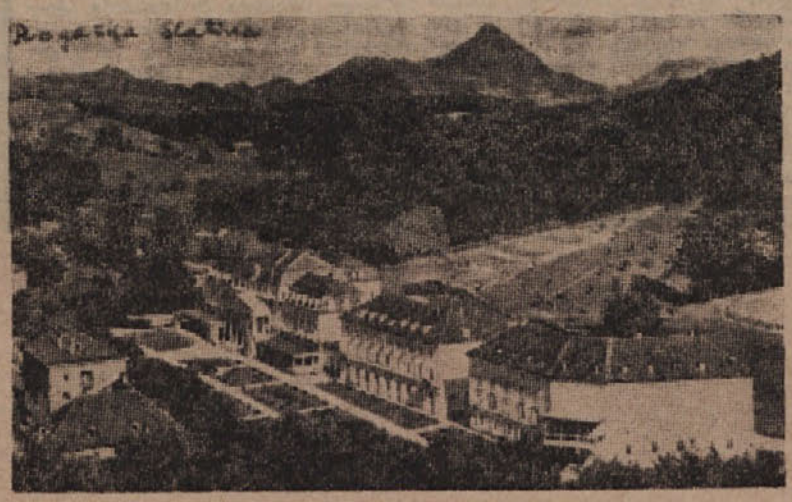

ROGAŠKA SLATINA

DOLENJSKE TOPLICE

Pridobivanje kave

Kavo pijemo vsak dan, vemo pa o njej bolj malo. Zato nekaj vrstic o nje pridobivanju in zgodovini.

Kavo pridobivamo iz rastline, ki jo imenujemo kavovec. To je nizko drevo ali tudi grm, ki je vse leto zelen. Njega domovina sta Arabija in Abesinija, goje ga pa danes po vseh tropičnih pokrajinah, posebno v Južni Ameriki, ki je splošno znana kot domovina kave. Kavovec ima majhne bele cvetove, ki diše podobno kot španski bezeg. Iz cvetov se pa šele po 9 mesecih razvijejo plodovi, temnordeče jagode, ki so podobne češnjam. Vsak plod ima dva predala z dvema ovalnima semenoma. Ko plodovi dozore, jih obirajo ter suše na velikih pladnjih toliko časa, da se sliši ropotanje semen v njih, če jih stresamo. V posebnih mlinih odstranijo nato lupino ter izločijo temnozelena semena, ki jih prodajajo kot „kavina zrna". V kavinih zrnih je strup kofein, ki vzpodbuja srce in živčevje ter poživlja miślljenje in fantazijo. Zato močno kuhano črno kavo uporabljamo kot domače sredstvo proti zaspanosti, utrujenosti, zlasti služi duševnim delavcem v spodbudo pri napornem duševnem delu. V tovarnah pa pridobivajo iz nje poseben prah — alkaloid kofein, ki služi kot zdravilo za srce. Kavina zrna vsebujejo tudi mnogo dišečih snovi, ki se razvijajo šele s praženjem na ognju.

Kavo so prinesli k nam Turki, ki so z vojskami vdirali v Evropo. Zgodovina pravi, da so se prvi v Evropi s kavo seznanjali Dunajčani. Ko so namreč Turki l. 1683 zaman oblegali Dunaj in jih je od tam pregnala vojska poljskega kralja Jana Sobieskega, so pustili pred mestom med drugim blagom tudi velike zaloge kave. Bistre glave so hitro pogodile, čemu zrna služijo in ker je prebivalstvu pijača zelo ugajala, so podjetneži odprli posebne lokale, imenovane kavarne, kjer so prodajali kavo. Z Dunaja so se potem kava in kavarne razširile po vsej Evropi.

1. MAJ LJUBEZNI ČAS

(Nadaljevanje z 9. strani)

skega razreda se je dotaknila svetovnega problema in ga vključila v svoj revolucionarni program. Sin malega, podjarmljenega naroda, veliki Gruzin Stalin je izdelal marksistično definicijo narodnosti in je postal ideolog problema malih narodov. Socialistični družbi je tuje vsako izkoriščanje posameznih narodov, kajti narodnost spada med osnovne človeške pravice človeškega občestva. Na osnovi Stalinovih tez je Sovjetska zveza podelila vsem narodnostim svoje širne zemlje avtonomijo s pravico do odcepitve. Zagotovila jim je in uresničila svojo dano besedo s tem, da je sleherno narodnost z vsemi silami podprla v njenem individualnem razvoju. Medtem ko so zaostali narodi bivše carske Rusije pričeli uživati konkretno stvarnost bratstva med narodi, sta v malih evropskih narodih — predvsem slovanskih — netila buržoazija in cerkev naravnost blazno sovraštvo med narodi, ki so iskali rešitve v vseh mogočih odtenkih avtonomije, katero je uspela meščanska družba vselej osmešiti in jo speljati na slepi tir. Tako bi bil fašizem v drugi svetovni vojni, ko je te narode obsodil na smrt, z lahkoto dosegel svoj cilj, če bi ne bila Komunistična Partija sprejela odločilne borbe. Kapitalistična družba v podjarmljenih zemljah, se je skoraj do zadnjega člana zatekla v okupatorjev objem, zatajila narodnost in najprirodnejšo čast, delovno ljudstvo pa je rešilo „čast otrok", ki jo je terjal Prešeren pred sto leti, in še v strahotno borbo za svobodo človeka in narodnosti, uresničeno v preizkušeni, resnični demokraciji.

Delovno ljudstvo je zmagalo. Morda danes, utrujeno od grozotne borbe, še ne more docela doumeti velike zmage in preloma, iz katerega se je rodil novi svet. Stoletja so grmela v prepad, stoletja predsodkov in mračnjaštva, zato so padale strašne žrtve. Zmogla jih je le tista neizmerna volja in vera, ki je žarela iz oči milijonskih množic, ki so prvo leto po zmagi obhajala svoj Prvi maj, dan pomladi in ljubezni, dan človeškega prerojenja.

V vseh mestih, v Vladivostoku, v Tomsku, Taškentu, Tbilisiju, v Leningradu, v Varšavi, v Pragi, v Sofiji, v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani in Trstu je grmela zemlja pod koraki množic, prepevajočih delu za človeško družbo in svobodo, ko človek ne bo več izkoriščal človeka. Preko Rdečega trga v Moskvi pa so se skozi devet ur zaganjali valovi dva in pol milijonskih množic, ki so z mogočna zavestjo dvigale prapore nove ureditve sveta.

Obup romantičnega poeta ni novemu človeku, ki je sprejel dediščino vse lepote, več nevaren. V krvavih bojih za svojo svobodo ga je ta človek stokrat in stokrat premagal v sebi, premagale so ga milijonske žrtve za občestvo, v kateri ne prete več posamezniku udarci od družbe, le še od človeka zaradi njegove narave. Korakajoče delovne množice se ozirajo z ljubeznijo na vse stvaritelje, ki so jim skozi stoletja do tega dne ustvarjali iz svojega hrepenenja in sanj privide človeške lepote.

Prvi maj — láski čas je rodil novo, veliko vero v ustvarjajoče človeštvo. Trdo in veselo so pozvanjali koraki zmagovitih armad delovnega ljudstva, koraki žena in mož, kovinarjev, tesarjev, zidarjev, strojnikov, poljedelcev in tesarjev, livarjev, mislecev, poetov, partizanov in žareče mladine.

Cela zemeljska obla je prisluhnila odmevajočim korakom, ki ji bodo ustvarili novo življenjsko vsebino.

Špijonski roman

★ DVOBOJ ✠

ŠEJNIN

Inženir Leontjev se je vozil k preizkušnji svojega topa. V vlaku se je seznanil z dvema sopotnicama: prva se mu je predstavila kot Marija Sergejevna, druga kot Natalja Mihajlovna.

Preizkušnja topa je sijajno uspela. Iz Moskve je Leontjev moral na fronto, kamor so mu sledili vohuni. Njegovo bivališče je izsledila Natalja Mihajlovna, ki je prišla na fronto z neko igralsko družino. Nemci so takoj poslali pod vodstvom Petronesca 6 svojih ljudi v vlogi delegacije na rusko fronto.

Za njo je skočila Tonja, ki je pred skokom komaj utegnila vzklikniti: 'Oj, mamica(« Nato je prišel na vrsto 'priletni proletarec«, ki se je prekrižal, si bog ve zakaj pogladil brke, in nerodno skočil iz letala. Nazadnje je prišla vrsta na »predstavnika okrožne inteligence«. Ko se je Petronescu obrnil k njima, mu je sapa zastala od jeze: oba »inteligenta« sta se zatekla v kot in se krčevito oprijela držajev.

— No! — je zakričal Petronescu. — Skočita vendar!... Ali morda mislite, da gre tu za šalo?... Skočita!...

Toda nista se premaknila z mesta in se še čvrsteje oprijela držajev...

— Sodrga! Živina! Skoči!... — je zarjul Petronescu, skočil k njima, psoval izmenoma po nemško in po rusko in zgrabil za ovratnik prvega med njima. Toda ta se je trepetaje od strahu še vedno krčevito oprijemal držaja. Petronescu ga je z vso močjo udaril po obrazu in začel trkati s pestjo po kabini pilota. Od tam je tako prišel pilotov pomočnik, mlad oficir s samokresom v rokah.

— Ali te svinje že spet nočejo skakati? — je mirno vprašal po nemško. — To je navadna zgodba... Takoj vam bom pomagal.

Oficir je pristopil k prvemu »inteligentu« in ga udaril s samokresom po glavi. Od bolečine in strahu je ta odskočil in za trenutek izpustil držaj.

V tistem hipu ga je oficir zgrabil za ovratnik in ga pahnil skozi vrata. Zdaj je bila vrsta na zadnjem.

— Rus, skoči! — je mirno kakor poprej izpregovoril oficir in naperil nanj cev samokresa. — Skoči, ali pa bo Rus kaput...

— Ne, ne, — je zajecljal oni, šklepetajoč z zobmi. — Nimam.. moči.. Potem.. Zdaj ne morem.. Srce...

Tu imaš srce, sodrga! je zavpil Petronescu in ga udaril po obrazu. — Tako torej, moči nimaš!... Vražja ti mati!...

Tudi oficir je dodal nekaj težkih zaušnic in se pri tem smejal.

Toda »inteligent« se je še vedno oprijemal držaja, odvračajoč krvaveči obraz pred udarci. Oficirja je minila potrpežljivost, da je začel na čudne načine tuliti. Petronescu je bil ves potan od jeze in telesnega napora

Nazadnje je Petronescu izgubil potrpljenje. Težko sopeč od jeze je prijel samokres in izstrelil vseh devet nabojev v obraz temu človeku.

— Popolnoma pravilno ste ravnali, — je rekel oficir: — od njega bi imeli malo koristi.

Petronescu si je otrl z robcem obraz, skočil k vratcem in se pognal skozi nje, ne da bi se obotavljal.

Nekaj hipov nato je potegnil za obroč padala in začutil, kako ga je potegnilo kvišku. Nato je plavajoč padal navzdol k mirno speči sovjetski zemlji.

Proti koncu aprila je nastopilo na tistem delu fronte, kjer je bil Leontjev, neko zatišje. Res je, da so Nemci poskušali nekajkrat zavzeti nazaj vsaj del izgubljenih položajev, ki so jih bili morali zapustiti, toda vsi njihovi napadi so bili odbiti in naše edinice so se trdno učvrstile na novih postojankah. Tisto leto je pomlad pozno nastopila in šele zdaj, v začetku maja, je bil viden njen prihod. Po prvem deževju je bujna trava pokrila zemljo, drevje se je bohotno razcvetelo. V gozdnem taborišču, kjer je bila razmeščena brigada, je ležal ponoči omamen duh po drevesnem brstju, pomladnem cvetju in topli, hlapeči zemlji.

Leontjev je bil pri koncu s svojim delom. Iz Moskve so mu že nekajkrat obzirno namignili, da bi bilo čas, ako bi se vrnil. Da povemo po pravici, je bilo Leontjevu težko ločiti se od fronte. V tem času se je tu privadil in se zelo navezal na borce in oficirje. Docela se je vživel v življenje na fronti.

Vsakokrat, ko je prišla brzojavka na ime Leontjeva, je polkovnik govoril, ko mu jo je izročal:

— Kaj spet zahtevajo? Že zopet jih je nekaj zaskrbelo! Nič zato, pri nas ostaneš še tedenček, potem pa bomo videli, kako bo...

Vendar pa se je bližal čas odhoda. Leontjev je sam prišel do takega zaključka in se je o tem pogovarjal s prijatelji. Sklenili so, da odpotuje v sredo zjutraj. Leontjev je poslal brzojavko na vojno komando, Sviridov pa je o tem obvestil svoje poveljstvo. Že v nedeljo je bil kovčeg naložen, zbrani in urejeni so bili vsi zapiski in računi, skratka, vse je bilo pripravljeno za odhod. V ponedeljek zvečer je prišel polkovnik Sviridov k Leontjevu in veselo povedal:

— Novice imamo! Iz štaba armije so sporočili, da se jutri pripelje delegacija iz Ivanovskega okrožja. Darove prinašajo. Pet ljudi. Treba je zanje vse pripraviti.

In je šel, da ukrene potrebno za sprejem gostov.

Delegacija se je pripeljala zjutraj s štabnim avtomobilom. Dve dekleti, predstavnik okrožnega komiteta partije in še dva moška, so pripeljali s seboj nekaj kovčegov z darili.

Goste so sprejeli na prehodni točki. Tudi Leontjev je šel tja.

Zjutraj so se odpeljali na pot. V prozornem majskem zraku so brenčale čebele. Rahla para se je dvignila od zemlje, ki jo je ogrelo jutranje sonce.

— Lepo, — je pritrdil Sviridov. — Jutro, kakršnega si želimo. Mirno je, goste imamo in sonce... Nekdo zdaj prihaja...

In v resnici, za ovinkom je bilo slišati brnenje motorja. Pokazal se je odprt štabni avto, v katerem je sedelo nekaj oseb v meščanskih krojih. Spredaj sta sedeli dve dekleti v rdečih oblekcah in mahali z rokami.

Avto se je približal, a še preden se je ustavil, je skočil iz njega suh moški s smehljajočim se obrazom in z brazgotino na licu. Naglo je pristopil k čakajočim.

— Zdravo! — je veselo zaklical in istočasno zelo prisrčno in krepko stisnil roko Sviridovu in Leontjevu. — Pozdrav, tovariši, od Ivanovcev. Dovolite, da vas pozdravim preprosto kakor delavec. To sta naši Vera in Tonja — komsomolsko pleme, to je Ivan Egorič, — ne zgledujte se, ker je star, — marsikaterega mladca užene. To pa je Sergej Fedorovič, agronom. In to je vsa delegacija. Saj res, še jaz sem tu — Petrov, delavec.

Oficirji in Leontjev so pozdravili goste. Dekleti sta z boječim, ljubeznivim nasmeškom ponudili polkovniku velik šop pomladnega cvetja, ki sta ga nabrali po poti. Petrov je potegnil iz žepa fotografski aparat, pomeril na skupino in dvakrat sprožil.

— To je za naš okrožni časopis, — je hitel opravičevati se, čeprav ga ni nihče nič vprašal. — Naš urednik bo norel od veselja, moja častna pionirska beseda... Oprostite, da vas nisem vprašal za dovoljenje.

— Nič hudega, — se je nasmehnil Sviridov. — Tu ni nič takega, ali dalje, oprostite, tovariš Petrov, to ni dovoljeno. Do odhoda boste morali oddati aparat v shrambo. Takšni so predpisi.

— Seveda, — je odgovoril Petrov, — tu ni ugovora! Kako že pravijo: v tuj samostan ne hodi s svojo ustavo... Prosim..

Ponudil je aparat komandirju, ki ga je vzel in del v torbo.

Kakor vedno so sprejeli na fronti goste prisrčno in veselo.

Vsi so jim skušali ustreči, jih zabavati in razveseliti.

Gostom so pripravili dve zemljenici: ena je bila za dekleti, druga za moške. In treba je bilo videti, s kakšno ljubeznijo in skrbnostjo so borci pospravili in opremili ti zemljenici. To naj bo »stanovanje za družine visokega stanu« so govorili borci.

Zvečer so pripravili v komandirjevem zakopu večerjo za »deset kuvert«, kakor se je izrazil polkovni kuhar, ki je služil pred vojno v hotelu »Inturist« in je dosegel v tej stroki »kvalifikacijo evropske višine«, kakor je samo sebi zatrjeval.

Pri večerji se je razpletel živahen pogovor med gosti in oficirji. Leontjev, ki je sedel poleg Petrova, ga je izpraševal o tekstilni industriji, ki je bila zelo razvita v Ivanovskem okrožju, od koder je prišla »delegacija«.

Petrov je pripovedoval o novih tovarnah, ki so jih odprli pred vojno, navedel nekaj podatkov o sovjetskih tkalnih statvah, ki so se izvrstno obnesle. Na vprašanja Leontjeva je kratko pojasnil, da sam, žal, ni inženir, temveč partijski delavec, in da ima zato o vseh teh rečeh samo splošen pregled.

— Naši kraji, — je rekel, so bogati, rodovitni. Delamo z bombažem in domačimi surovinami. Lan pridelamo sami. Zdaj, seveda delamo v glavnem za vojsko, prej pa smo se pečali z barvanjem pazili smo na lepoto barv, na umetniške vzorčne risbe. Naše proizvode, morda ste o tem slišali, poznajo celo v inozemstvu. Naš cic so na Vzhodu ogromno kupovali in smo v tem z velikim uspehom konkurirali z japonskim in evropskim blagom. Kaj bi govorili, če bi ne bilo vojne...

In začel je pripovedovati o Ivanovski pokrajini, ki jo je zelo ljubil, kakor je bilo videti. Agronom je bil videti malobeseden. Sedel je v kotu in zamišljeno kadil. Priletni Ivan Egorič je s starčevsko domačnostjo pobiral ostanke peciva, ki ga ni utegnil še pojesti.

Polkovnik Sviridov, krepak mož srednjih let, z bistrimi, prebrisanimi očmi, je kot gostitelj opazoval družbo in pazil, da so gostom dobro stregli, da se ni nihče med njimi dolgočasil, skratka, da je bilo za vse dobro preskrbljeno.

Opazil je agronoma, ki je sedel osamljen v kotu, in hotel stopiti k njemu, pa ga je prehitel kapitan Bahmetjev, sodelavec pri armijski protiobveščevalni službi, tih, mlad človek bledih lic in zamišljenih, skoraj otožnih oči. Bahmetjev je bil za mizo od začetka, se pogovarjal zapovrstjo z vsemi gosti, jim nalival vina in si je na videz prizadeval prav tako kakor polkovnik, da bi se nihče ne dolgočasil.

— Zdi se mi, da niste nič kaj veseli, — je rekel agronomu in se kakor po navadi boječe smehljal. — Morda bi radi počivali?

— Pojdem skupaj z drugimi, — je odgovoril agronom. — Kar se pa tiče veselja, ne vznemirjajte se: vsi smo zelo zadovoljni. Tu je tako zanimivo.

— Zanimivo? — je vprašal Bahmetjev. — Ali ste prvič na fronti?

— da, — je odgovoril agronom, — prvič.

Bahmetjev se je dalje pogovarjal z malobesednim gostom, vendar pa ni spustil z vidika tudi ostalih gostov. Posebno je pazil na Petrova, ki se je živahno razgovarjal z Leontjevim.

Že v začetku večerje, ko so bili vsi zbrani v zakopu, je Bahmetjev zapazil, kako si je veseli in nekam preglasni voditelj »delegacije« prizadeval, da bi pri večerji sedel za mizo poleg Leontjeva. Bahmetjevu se je to čudno zdelo, ker navadno je tako, da ljudje, prihajajoči iz zaledja na fronto, se rajši pridružijo frontnim vojakom. Pozneje med večerjo, je Bahmetjev ulovil pogled, s katerim je Petrov ošinil mlajše dekle, ki se jo je vino za spoznanje prijelo in se smejalo glasneje od vseh. In čeprav je trajalo to samo del sekunde, je Bahmetjev opazil, kako hipoma se je izpremenil izraz na obrazu Petrova in kako naglo je utihnila deklica, ki se je stresla pod tem bodečim, hladnim, skoraj besnim pogledom.

(Se nadaljuje)

ŽENA IN 1. MAJ

Prvi maj — DAN prebujenja v naravi
SIMBOL novega življenja žene
VELIK PRAZNIK vseh ljudi, ki so si izbrali pošteno, delavno pot za svoj življenjski cilj.

Redke so bile žene v preteklih letih, ki so sodelovale v manifestacijah 1. maja, ker le redke so se borile za svoje pravice in za pravice svojih družin.

Kakšne so pa danes vrste, ki korakajo pod zastavami dela prvega maja po vsem svetu — In prav toliko kot mož je v teh vrstah tudi žena,

zato, ker se je žena v zadnjih letih tako silno dvignila, da je dosegla moža in koraka z njim vzporedno,

zato, ker se danes žena zaveda, da brez sodelovanja z moškim tovarišem ne bi nikoli dosegla svobode zase in za svoje otroke.

Sprevod Prvega maja je simbol mogočnega pohoda v svetlo bodočnost. Tudi v STO-ju bodo žene skupaj z možmi dale izraza svojim stremljenjem ,toda tu nas žene čaka še težka pot, čaka nas borba s kapitalističnimi mogotci, zato so žene uvidele nujnost, da se združijo v enotno organizacijo, ki bo ščitila interese vseh malih duševnih in ročnih delavcev ter se vpisale v Enotne Sindikate.

7.000 žena šteje danes ta organizacija in kako jasno je naša žena doumela svoj cilj in pot, ki vodi do njega, kažejo sindikalne volitve, ki so v teku. Vse žene so se polno zaupanja zbrale, da se pouče o načinu volitev, ki se vrše mirno in disciplinirano.

Točnih številk o volitvah še ne moremo dati, toda njih uspeh je že v tem, da so žene enotno in zavestno volile in tako pokazale, da razumejo volitve, katerih izid bo pripomogel k demokratizaciji uprave Svobodnega Tržaškega Ozemlja, ki ji bo glavna skrb normalizacija razmer ,t. j. polna zaposlitev vseh delavnih ljudi, tako žena kot mož, uveljavljanje vseh demokratičnih in socialnih pravic, odstranitev fašistične dediščine, ki podpihovana še vedno zavira nacionalno enakopravnost. V takih pogojih življenja bo možna osamosvojitev žene na osnovi enakosti z možem. Le v takem položaju se bo žena ,rešena vsakodnevne skrbi za kruh, lahko posvetila družini, vzgoji svojih otrok, da bodo postali koristni člani človeške družbe.

Toda žena se ne bori samo za svoj dom, za svojo družino ,temveč njena borba prehaja v okvir vsesplošne demokratične borbe za dobrobit in napredek vsega človeštva.

Borimo se za vse narode enako, kajti prav tako drag kot nam je Slovenec, Jugoslovan, in Slovan nam je tudi pošten Italijan, Francoz, Anglež, Indijec in Črnec.

Dokažimo, da nam je dobrobit vsega človeštva nad vse, da so nam otroci vseh narodov ljubi kakor lastni otroci.

Prvi maj naj bo praznik dela in ljubezni!

KAJ NAM NUDI NARAVA?

Zračna kopel je najbolj zdrava izmed vseh kopeli. Žal, da se pri nas vse premalo uporablja, saj malokdo pomisli, da je zračna kopel najuspešnejše utrjevalno sredstvo. Začeti je treba z zračno kopeljo v toplem poletnem času zunaj na zraku in jo nadaljevati pozimi v stanovanju. Da izpostavimo telo zraku, za to ni treba nikakih posebnih priprav in nikakih stroškov. Tudi slabotni ljudje se polagoma lahko privadijo, vendar morajo biti previdni, da si z zračno kopeljo več ne škodijo, kakor koristijo. Izpostavljanje zraku naj traja spočetka samo nekaj minut in naj postopoma narašča. Slaboten začetnik se v začetku tudi ne sme takoj popolnoma razgaliti, nego naj počasi odlaga obleko, čez nekaj dni nekaj več. Poleg utrjevanja ima zračna kopel tudi namen, da krepi delovanje kože in pospešuje preosnovo. V zvezi z dihalnimi vajami, t. j. z globokim vdihavanjem in izdihavanjem so zračne kopeli izredno koristne. Seveda spada nujno k njim gibanje, telovadba, sport. Potem šele se stari pokvarjeni sokovi obnove, stanice mišičevja ožive, kri se krepi in čisti ter hitreje kroži po žilah.

Ko smo navadili poleti telo zraka in sonca v vseh njunih izpremembah, nadaljujemo z zračnimi kopelmi prav do zime. Ako pri tem s primernim gibanjem poskrbimo, da se telo nikoli popolnoma ne zmrazi, lahko prenašamo vse izmene toplote in mraza v prehodnih letnih časih in pozimi brez posebne nevarnosti, da bi se prehladili. Če se pa le prehladimo, bolezen navadno ni huda in dolgotrajna.

Vodna kopel ima namen, da očisti telo in ga osveži, a ga kakor zračna kopel tudi utrjuje. Sili kožo k močnejšemu delovanju, pljuča h globljemu dihanju in vse notranje dele telesa k hitrejšemu presnavljanju.

Topla kopel v kadi je uspešnejša, ako stresemo v vodo 2—3 pesti soli, ali primešamo nekoliko smrekovega izvlečka ali pravega vinskega kisa, ki krepi telo. Kopanje na prostem, združeno z zračnimi in sončnimi kopelmi ustvarja neverjetnosti pri ljudeh, ki se jim kri leno pretaka in imajo slabo prebavo. Razen tega napravlja telo odporno proti vremenskim izpremembam, utrjuje ga, da lahko prenaša zimo. Večji učinek ima kopanje v slani morski vodi, ni pa za vsakogar. Živčno slabotni ljudje naj ne hodijo k morju, ako jim zdravnik tega ni priporočal. Kopanje naj nikoli ne traja predolgo, ako hočemo, da bo koristno.

Sončna kopel, izrecno zdravilna kopel, zahteva precejšnje previdnosti. V splošnem je na mestu za zdrave ljudi, dalje za revmatične, malokrvne in slabotne in take, ki se nagibajo k jetiki. Otroke z angleško boleznijo (rahitis) in škrofulozo treba obsevati z naravnimi ali umetnimi sončnimi žarki, ki preženejo te bolezni, ako še ni prepozno. Nervozni pa slabo prenašajo sonce in jim raje škoduje kot koristi. Najdaljša doba za sončenje je pol ure. Začeti je treba z nekaj minutami in stopnjevati sončenje vsak dan za 2—3 minute. Posebno pri otrocih in polnokrvnih ljudeh je potrebna skrajna previdnost. Glava mora biti vedno pokrita z robcem ali slamnikom. Telo je treba pri sončenju večkrat obračati. Razume se, da mora biti golo, ali čim manj zakrito, ker žarki skozi blago skoro nič ne prodrejo. Jutranji sončni žarki sicer niso tako močni, a dasi nežno, najmočneje vplivajo na telo, ker vsebujejo največ ultravijolične luči. Čim višje je sonce, tem večkrat je treba s sončenjem prekiniti in sesti v senco. To se pravi, kdor se je že nekoliko privadil soncu, se sonči večkrat dnevno, toda vsakokrat s presledki. Nikakor pa ne smemo s sončenjem pretiravati. Sončarica ali živčni napad se pri občutljivih osebah kaj hitro pojavita. Po vsakokratnem sončenju zelo dobro vpliva umivanje s hladno ali mlačno vodo.

Peščena kopel. Za osebe, ki bolehajo na revmatizmu, so posebno priporočljive peščene kopeli. Dokler je mraz, segrejemo mivko na ognjišču in jo stresemo v kopalno kad. Bolnik pokrije posamezne dele telesa ali celo telo s segreto mivko ter ostane tako, dokler je mivka topla, nikakor pa ne več kot eno uro. Ako je treba, se ohlajena mivka zamenja z novo, vročo. Toplota naj znaša za posamezne dele 55°, za vse telo pa 50° C. Peščena kopel povzroča potenje, njena prednost je, da pesek pot takoj vsesa. Za ljudi slabega srca je bolj na mestu gorka peščena kopel kakor vroča vodna kopel, ker ne zviša tako zelo telesne toplote in ker pesek kolikor toliko prepušča zrak k telesu. Poleti so najuspešnejše peščene kopeli v naravi ob bregu tekoče reke ali ob morju. Glava mora biti pokrita in tudi tu je previdnost na mestu. Ko se pa bolnik počasi navadi, leži lahko celo uro zakopan v mivki. Po končani kopeli je treba vse telo umiti s toplo vodo.

T. Bogdan

MLEKO V ZDRAVSTVU

Mleko je med najvažnejšimi in najbolj popolnimi hranili; v prvi dobi našega življenja predstavlja skoro edino hrano, prav tako se hranimo z mlekom pri mnogih boleznih, za katere je predpisana posebna, lahko prebavljiva in visoko hraniva dieta. Zaradi njegove hranilne vrednosti ga zdravniki zelo priporočajo in se trudijo, da bi ga čim več uživali. V ta namen ustanavljajo v velikih mestih posebne mlečne restavracije, kjer pripravljajo najrazličnejše jedi iz mleka in iz mlečnih izdelkov.

Ko govorimo o mleku kot hranilu, mislimo v prvi vrsti na kravje mleko. Mleko se sestoji: iz 3,5% maščobe, 3,9% beljakovin, 4,35% sladkorja in 0,75% pepela; ostalo je voda. En liter mleka vsebuje 39 gr beljakovinskih snovi. Če upoštevamo, da odgovarjajo ogljikovi hidrati, mastni in dušikovi, ki jih vsebuje liter mleka, 700-750 kolorijam, lahko rečemo, da bi človek teoretično vzeto, od 4-5 litrov mleka dnevno lahko živel.

Mleko je tudi ceneno hranilo; kajti ista količina beljakovin v mleku je trikrat cenejša od iste količine v mesu. Zato je razumljivo, da propagirajo potrošnjo mleka ne samo iz zdravstvenih, temveč tudi z ekonomskih vidikov. Iz statističnih podatkov pa je razvidno, da tudi v normalnih časih potrošnja mleka ni dosegla tiste količine, ki bi govorila za to, da je pripričanje o visoki hranivosti mleka prodrlo v široke ljudske plasti. Med tem ko je konsum mleka v najnaprednejših državah, kakor sta Švica in Holandska, dosegel 150-200 litrov na prebivalca letno, je v nekaterih deželah ostal pri 10 litrih.

Kljub svojim izredno dobrim lastnostim krije mleko v sebi tudi znatne nevarnosti za zdravje, je namreč nevarno sredstvo za prenos nekaterih kužnih bolezni. Zaradi tega je potrebno, da se tej nevarnosti kolikor mogoče izognemo. Zdravstvene oblasti so uvedle kontrolo in izdale stroga navodila, kako postopati z mlekom. Mleko preiskujejo od molže do njega potrošnje v gosdinjstvu. Nevarnosti, ki jih predstavlja mleko za širjenje bolezni, zavisijo lahko od krave, od osebe, ki molze, kakor tudi od posode, v katerih zbiramo mleko ter od prevoza.

Predvsem moramo vedeti, da predstavlja mleko izredno ugodna tla za razmnožitev bakterij; za časa molže se v poletnem času v 6-7 urah bakterije izredno razmnožujejo in njih število doseže tudi milijon.

Zdravstvene oblasti se trudijo, da izločijo iz produkcije mleko tuberkuloznih krav. Razširjenost tuberkuloze med kravami je večja kot se na splošno misli.

Vendar pa se ti obrambni ukrepi vedno ne izvajajo, ker bi se mleko znatno podražilo. Zato je oblast uvedla primernejše zaščitne predpise. V teh se zahteva, da so hlevi primerno grajeni in čisti, osebe, ki so dodeljene molži, naj bodo snažne in naj se izogibajo slehernega stika z obolelimi ljudmi. Nadalje moramo ohladiti mleko po molži na 10-15° C, zato da se morebitnim bolezenskim kalem, ki so prišle v mleko za časa molže, onemogoči razmnožitev. Potrebno je tudi pasteriziranje mleka, ki se izvrši tako, da se mleko greje na 63° C za dobo 25 minut. S tem se zanesljivo uničijo bolezenske kali ob najmanjši spremembi njegove kemične strukture in najmanjšem znižanju njegove hranilne vrednosti. Pasterizirano mleko je prav tako hranivo in prebavljivo kot surovo mleko. Zaradi pasteriziranja izgubi kvečjemu nekaj vitaminskih snovi; kjer je pasterizacija neizvedljiva, moramo seveda mleko zavreti.

Uživanje surovega mleka je nevarno, ker se lahko okužimo s tuberkulozo. Ob izpolnjevanju vseh obrambnih sredstev je zagotovljeno varno uživanje mleka, ki predstavlja danes in bo tudi v bodoče predstavljalo eno najbolj zdravih, najbolj hranivih in najlaže prebavljivih hranil, kar jih imamo.

Gospodinjski nasveti

KAKO ODPRAVIMO BOLHE?

Najboljše sredstvo proti njim je največja snaga na človeku in v njegovi okolici. Če ta mrčes v večjem številu nastopi, moramo dnevno stepati postelje, pohištvo in obleke, tla pa umiti z vročo sodavico ali raztopino galuna (1 kg galuna na 10 l vode). V postelje in razpoke moramo nasuti pravi prah zoper mrčes ali v petroleju namočeno kafro.

Postopamo tudi lahko na več načinov:

1. Pripravimo najprej zelo gosto zmes iz čistilne krede in navadnega olja in zamažemo s tem posamezne razpoke in okrajke. To bo že zadoščalo, da bolhe zatremo. Poleg tega je priporočljivo večkrat namazati dele pohištva in tla s karbolno in lizolovo razredčino.

Če poškropimo posteljno in telesno perilo z limonovim sokom, tedaj bolhe odskakljajo.

2. Drugo odlično sredstvo je razdrobljena in v petroleju raztopljena kafra, ki jo nakapamo v razpoke, deščice stolov itd.

Da preženemo bolhe iz postelj, zmečkamo med rokami nekoliko timijana in ga položimo med žimnice; močan duh ubija bolhe.

Kogar bolhe rade napadajo, naj si nakapa v spodnje perilo nekoliko kapljic prosenega olja. Bolhe ga bodo takoj zapustile.

—o—

Razpoke v tleh zamašimo z mavcem, kuhanim z limom; razpoko namažemo še z gorko maso, ki se hitro strdi.

Da se peč ne kadi, kadar pripeka sonce na dimnik, odpremo vratca na stežaj in vzamemo ven pepelnik. Topli zrak hitreje potegne skozi dimnik in se več ne kadi.

Na žične posteljne mreže polagamo papir pod žimnico, da se ne strga. Več pol papirja sešijemo skupaj v primerni dolžini.

Mlečno steklo (neprozorno) za okna si lahko napravimo same: V 1/4 l mleka zamešamo žlico bele moke in nekaj časa kuhamo. Najbolje je, da napravimo najprej gosto pasto iz nekaj žlic mleka in moke in potem, ko smo to gladko udelali, dodamo še ostalo mleko. Ko se ohladi, namažemo steklo.

Ali pa razstopimo v 1/4 l piva nekoliko grenke soli in natiramo s tem steklo, na katerem so zimske rože.

ČAROBNI NAKIT

Sonja Sever
Ilustrira Milko Bambič

Po dolgi hoji so prispeli na jaso, kjer je stal ilovnat brlog. »Tu je moj dom,« je dejala ženica. Sobeida je strmela. Nikoli si niti predstavljala ni, kaj je beda.

Ko je vstopila, jo je revščina, ki ji je zrla nasproti, pretresla. V hladnem, od saj črnem prostoru so v kotu na kupu slame ležali napol nagi otročiči in milo vekali.

Dvorjanke so otroke nasitile z dobrotami, ki so jih prinesle s seboj. Kako veseli so bili! Sobeida pa je ukazala straži, naj ubogi družini postavi čedno hišico.

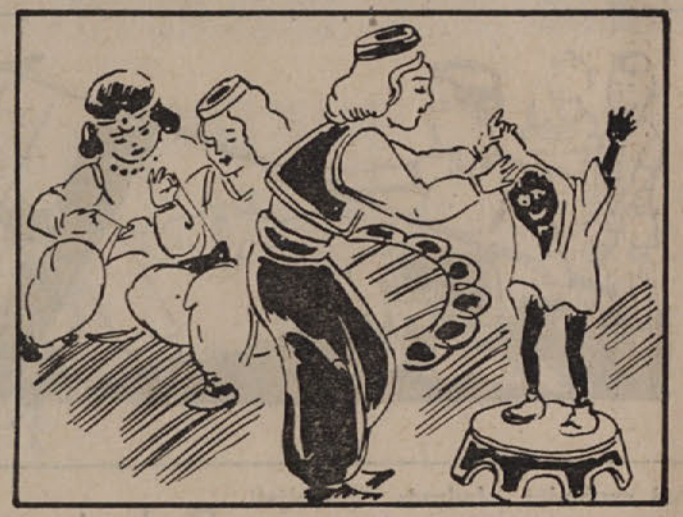

Princesa pa še ni bila zadovoljna. Ko se je vrnila, je sklicala vsa dekleta v dvorcu in pričelo se je šivanje oblek in perila za sirotice. Tudi Sobeida je delala.

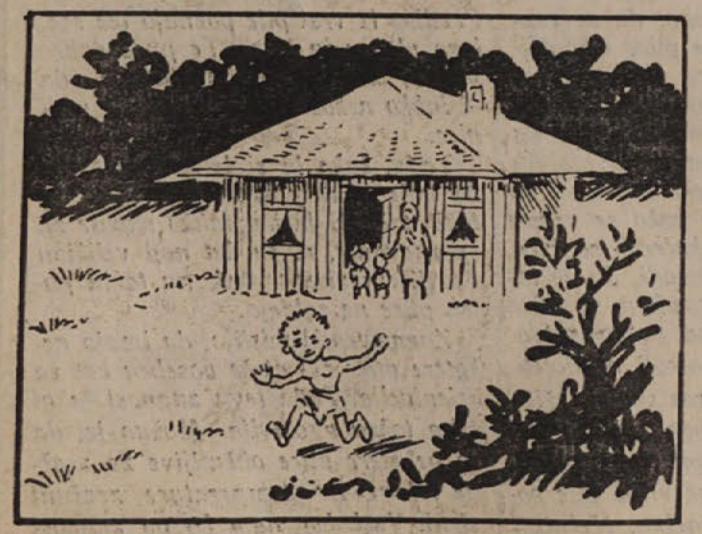

Ko so že precej izgotovile, so šle zopet v gozd. Na jasi je stala že čedna hišica za vdovo in njene otročiče. Kako veseli so bili ubožci novih princesinih daril!

Sobeida je morala zapustiti letni dvorec, ker jo je klical šah domov. Komaj je čakala, da pokaže očetu čarobno srce, v katerem se je zasvetilo vsak dan nekaj kamenčkov.

Trst, 1. velikega travna 1947 Priloga Ljud. tednika

Povest partizanske zvestobe

Po Tonetu Selškarju
Ilustrira Albert Sirk

Ko je bilo na Kalu zopet mirno, se je Pavlek pritihotapil nazaj v svoj novi dom, ki so ga njegovi starši uredili v stari zidanici na ozemlju italijanskih fašistov.

Pavlek ni nikoli pozabil, da je Slovenec. Skrivaj je izdeloval zastavice in jih zvečer trosil po vasi, prenašal »Poročevalca« in se tako brez orožja boril za svobodo.

Po veliki noči je nekdo ponoči potrkal na okno Blaževega doma. Bil je France. Srečen je bil Pavlek, ko ga je gledal, ponosen pa, ko mu je poveril težko nalogo.

In tako se je Pavlek splazil preko meje v svojo rojstno vas. Ogledal si je, koliko vojakov je v vasi in koliko orožja imajo. Na večer se je vrnil in poročal Francetu.

Andrić se igra...

Bilo je pred dvema letoma.

Štiri jih je štel takrat mali Andrič. Resen, preresen je bil za svojo mladost. Nič otroškega ni bilo v njem: njegova vprašanja so bila kot vprašanja odraslega, a odgovori so morali biti točni in temeljiti, sicer ni bil zadovoljen. Pa saj ni čuda: malo otrok, ki je raslo vzporedno z njim, so bili res otroci. Napadi iz zraka, streljanje, strah, da vderejo sovražniki v hišo in odpeljejo očeta in mater, vse to je

vplivalo tudi na male, nežne duše, da so se zresnile in zamislile. Celo igro so prilagodili dogodkom, ki so se vrstili okoli njih.

In tako so Andrićeve kocke postale vojaki. Razvrščal jih je v čete in jim postavljal zaklone.

«Vidiš, mama, ti na tej strani so partizani in ta veliki poveljnik je očka; ti na drugi strani — te stare kocke, veš mama, te, ki so že umazane in obtolčene — te so pa fašisti. Zdaj pa ena, dve — v napad!»

Zaropotalo je, kocke so letele po sobi, vmes pa so se razlegali na vdušeni kriki: «Na juriš! Hura! Partizani so zmagali! Živeli partizani!»

«Andrić, pass . . . Okno je odprto, gorje, če te kdo sliši. Po cestah še vedno stražijo domobranci in Nemci . . .»

«Pa če zmagujejo — !»

«Potrpi, sinko, samo še dan, dva. Potem boš lahko kričal, da te bo ves svet poln!»

o

Minili sta dve leti.

Andrić sedi med svojimi kockami. Tih in zamišljen zlaga, pa podere in zopet zlaga.

«Kaj boš, Andrić?»

«Nikoli ni dovolj trdno, mama poglej, maje se.»

«Kaj hočeš? Kaj delaš?»

«Zidam, mama, veš hiše, pa ne samo zate, oprosti. Velike hiše zidam, da bomo imeli vsi v njih prostora. In tu bodo stali dimniki. Ta-

ki dimniki, da se bo iz njih kadilo noč in dan. Pa vidiš, kocke ne stoje dobro, kamen moram imeti, trden in težak kamen. Ta se ne bo zrušil. A na vrhu, mama, bo stala rdeča zvezda!»

«Zidaj, Andrić, zidaj, zdaj še iz kock. A ko boš velik, boš zidal dalje, toda iz pravega kamna. In vse, Andrić, bo tako trdno in sončno, da nam nihče in nikoli ne bo mogel porušiti naše zgradbe, nihče ji vzeti sonca!»

«Bom, mama, za dva bom delal, za padlega očka in zase!»

Nada M.

MAJ

O t o n Ž u p a n č i č

CVETOČI MAJ
PRINESEL JE
NA ZEMLJO RAJ,
IN PTIČKE NAM
ZAPELE SO,
IN CVETKE NAM
VZCVETELE SO.
LEHAK ŠEPET
GRE SKOZI GOZD,
V SRCE ZAVEJE
NAM PROSTOST.

Jože Pahor

LUC

nadaljevanje

42

Takoj po zajtrku se je pokazalo, da morajo priti drugačni časi. Stara pravila niso nič več držala. Namesto da bi vsa vesoljna truma s krikom in vikom zdrvela po hodniku na vrt, so morali vsi lepo čakati na svojih mestih. To ni bila majhna žrtev. Debelinko se je s komolci pririnil do Luca in ga je zaupno pobaral:

«Kaj ne, Luc, da to ni svoboda?»

«Se kaj bojiš?» je vprašal Luc.

«Zakaj bi se bal?»

«Jaz se bojim, da bomo prali zamorce.»

Prišla je zdravnica, ki je vodila naš svobodni «Jadran». Spremljali so jo vsi, ki so kakor koli skrbeli za blagor vesoljne trume. Luc je uganil, treba je bilo prati zamorce.

«Zbrali smo se,» tako je spregovorila tovarišica zdravnica, «da bomo polagali račune.»

«Kaj?» pošepne Debelinko Lucu.

«Poštevanko bomo imeli,» pravi Luc, «jo znaš?»

«Prišli ste k morju, ki je vir zdravja, da se okrepite,» nadaljuje zdravnica.

«Imaš kaj mišic?» vpraša Luc Debelinka.

«Orkafiks, kdo pravi, da jih nimam?»

In pritegne Debelinko spodnji lakt h gornjemu, pa moli mišice Lucu pod nos: «Potipljil»

«Cvet, najlepši cvet mladine je seveda njeno obnašanje,» nadaljuje tovarišica. «Veste, kaj to pomeni?»

«Reci, da šmarnice lepo dišijo!» pošepeta Luc.

In že vpije Debelinko, kako dišijo šmarnice. Luc pa se smeje.

«Neprestano kričite, še pri jedi se zlasate, nekatere še kleti ni sram, polno pritožb moramo slišati zaradi vas.»

«Boš videl, da bomo danes brez kosila.» ugane Debelinko.

«Prišlo bo še huje,» pojasni Luc.

«Kako huje?» poizveduje Debelinko.

«Izključili te bodo.»

«Kako izključili?»

«Domov te bodo poslali, na repo, ker si bil zamorski poglavar.»

«Najhujše, kar ste napravili,» razloži tovarišica zdravnica, «je bilo seveda, da ste opustošili priprave za svečano proslavo mornariškega dneva. Tako ste vidite, izbili sodu dno!»

Debelinko ne more molčati.

«Tovarišica, jaz ga že nisem.» zavpije in dviga roko. «Soda še videl nisem!»

Luc se reži in pokrije Debelinku usta z dlanjo. «Od danes naprej mora biti vse drugače,» končuje tovarišica svoj govor, «obljubite, da bo drugače!»

«Obljubljamo,» kliče tabor, ki komaj čaka, da se bo razpodil po lepi stari navadi na vse vetrove. Toda tovarišica jih ne izpusti.

«Obljubo boste držali,» pravi, «in še kar lepo bo. Takole, dobro poslušajte. Ves Jadran I. ima 9 četic, v vsaki četi je po 20 junakov, vsak junak ima 10 zvezdic. Te zvezdice pa izgubiš, če boš kaj zagrešil. Če boš kričal, boš izgubil eno zvezdico, če se boš pretepal, boš izgubil še eno, če ne boš poslušen, še eno in še eno. Vi pa boste rajši zvezdice ohranili, vsak dan vseh deset, če bo le mogoče, kaj?»

Tabor obljublja.

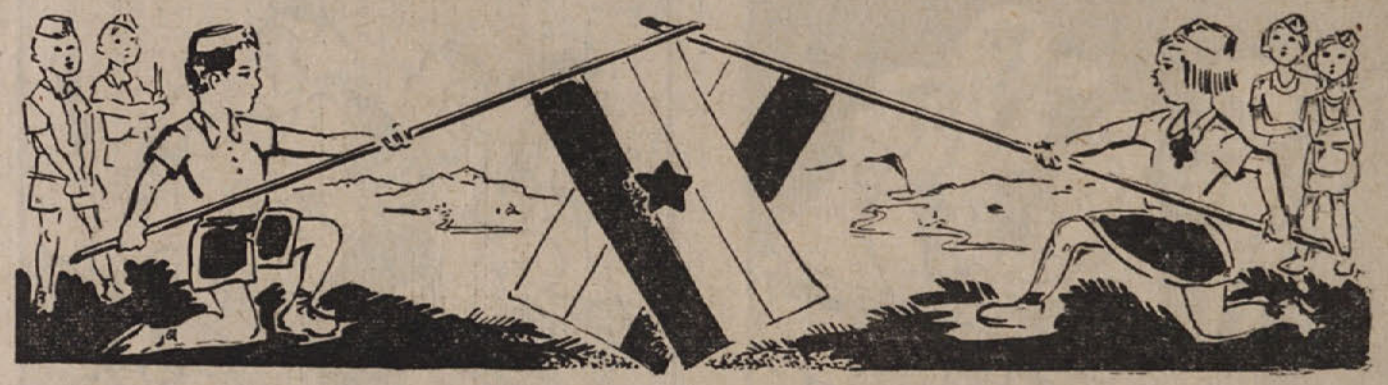

Zakaj ptiče selilke na svojih dolgih potovanjih ne zaidejo?

Dobro vam je znano, da se vsako jesen selijo mnoge ptice v toplejše kraje, kjer prežive zimo, pa se spomladi spet vračajo v stare domove. Ste se kdaj vprašali: kako da te ptice ne zaidejo na svojih dolgih potovanjih? Kako poznajo pot in smer svojega leta in kako se vedno vrnejo v mesta, iz katerih so izletele? Vam se lahko zgodi, da se izgubite v bližnjem gozdiču, a ptice selilke prelete tolikšna prostranstva, a jih taka nezgoda nikoli ne doleti.

Znanstveniki, ki raziskujejo življenje ptic, so se mnogo bavili s tem vprašanjem in o tem tudi pisali. Znano je, da različne vrste ptic potujejo na različne načine. Nekatere ptice spoznavajo okolico predvsem z očesom in si jo dobro zapomnijo. Poedine iz vrst ptic poznajo tek rek, lego planin in jezer. Te ptice dobro pazijo, kod jih vodijo starejše, da bi lahko nekoč tudi one postale vodnice.

Toda, kako bi si lahko razjasnili let ptic nad pokrajinami, kjer ni takih točk, ki bi jim lahko služile za spoznavanje, n. pr. let nad velikimi morji? In vendar tudi na takih poteh ptice ne zaidejo.

Znanstveniki mislijo, da imajo nekatere ptice razvit še poseben čut za orientacijo. Toda tega znanost še ni čisto točno ugotovila. Možno je, da so nekatere ptice občutljive za zračne tokove ter temperature zračnih struj. Vsekakor nam bo pa znanost kmalu dala tudi na ta vprašanja jasen odgovor.

ŠAH

V preteklem tednu sta bili zaključeni dve važni šahovski prireditvi, ena važna za vse šahiste v svetu, druga posebej za Slovenijo.

Internacionalni turnir v Varšavi z 10 udeleženci iz vseh bratskih slovanskih držav, med njimi tudi dveh velemojstrov iz Sovjetske zveze Smislava in Boleslavskega, je končal s prodornim uspehom mladega 24-letnega mojstra *Gligoriča Svetozara*. Dosegel je 8 točk od 9 možnih in pustil kar 2 točki za seboj ostale tekmovalce, od katerih so kar štirje dosegli 6 točk in si s tem delili drugo do peto nagrado. Za jugoslovanski šah pomeni Gligoričev uspeh ogromno. Se bolj kot zdaj bodo postali v svetu pozorni in to toliko bolj, ker je bil Gligorič šele drugi na državnem prvenstvu za prvakom dr. Trifunovičem.

Druga važna prireditev je bila turnir prvenstvo Slovenije. Štel je 14 udeležencev,- najboljših a materjev iz vseh krajev Slovenije. Prvič se je zgodilo, da se je vključil v vrsto tekmovalcev delavec težke industrije Habe Srečko iz Jesenic. Prvo mesto si je osvojil Lenger Milan, nameščenec tekstilnih tovarn iz Kranja, drugo mesto si je priboril Mišura Andrej iz Maribora, tretje pa Mlinar Marjan iz Ljubljane.

Iz turnirja prinašamo zanimivo partijo Mlinar — Snajder, ki dokazuje, da se tudi amaterski slovenski šah v kvalitetnem oziru hitro dviga.

Damski gambit

Beli: Mlinar M Ljubljana — Črni: Snajder J. Celje

Kranj 1947

1. d2 — d4	d7 — d5
2. Sg1 — f3	Sg8 — f6
3. c2 — c4	e7 — e6
4. Sb1 — c3	c7 — c6
5. Lc1 — g5	Lf8 — e7
6. Ta1 — c1	Sb8 — d7
7. e2 — e3	h7 — h6
8. Lg5 — h4	0 — 0
9. a2 — a3	a7 —a6
10. h2 — h3	Tf8 —e8
11. Dd1 — c2	d5 xc4
12. Lf1 x c4	b7 — b5
13. Lc4 — a2	c6 — c5[1]
14. d4 x c5	Le7 x c5
15. Sc3 — e4	Lc5 — e7
16. La2 — b1[2]	g7 — g6
17. Dc2 — c6	Ta8 — a7
18. Se4 — d6	Le7 x d6
19. Dc6 × d6	Kg8 — g7
20. 0 — 0	Dd8 — b6
21. Tc1 — c6	Db6 — b8[3]
22. Lh4 x f6+	Kg7 x f6
23. Dd6 — d4+	Kf6 — e7
24. Tf1 — d1	h7 — h5[4]
25. Dd4 — g7	Lc8 — b7[5]
26. Te1 x e6+	Ke7 x e6
27. Sf3 — g5+	Črni

se vda, ker ne more kriti mata.

Pripombe:

1) Doslej je tekla partija po teoriji. Ta poteza je prezgodnja. Mlinar je v nadaljnjem poteku dokazal na mojstrski način nje slabost.

2) Odslej naprej igrata lovec zaradi matov važno vlogo.

3) Črni bi rad poenostavil pozicijo. Beli tega ne pusti. Na prvi pogled ne bi sodili, da je pozicija črnega že zelo ogrožena.

4) Črni se je bal šaha na h4.

5) S to potezo je Snajder računal, da se je dokončno rešil. Naslednja poteza belega dokaže, da se je globoko varal. Lepa Mlinarjeva kombinacija spravi črnega kralja v neubranljivi mat.

Za damski gambit zelo značilna in poučna partija.

Kupon št. 16

za nagradno tekmovanje Ljudskega tednika

Odgovorni urednik: JOŽE KOREN

★ ★ PRVOMAJSKI ŠPORT ★ ★

Okrožna reprezentanca Trsta - Okrožna reprezentaca Reke

V nedeljo popoldne je okrožna reprezentanca Trsta ZDTV premagala na tržaškem stadionu reško okrožno reprezentanco.

Sv. Križ ima dobre atlete

V soboto zvečer je bila v Trstu nočna štafeta za prvomajski pokal, katerega si je osvojilo moštvo kulturnega društva Vesna iz Sv. Križa v postavi: Sedmak, Tretjak, Sedmak M., Sedmak L., Košuta, Bogatec. Drugo mesto si je osvojila Delavska sportna zveza, tretje Kulturno društvo „Kraljič", četrto športni krožek Sv. Ivana, peto športni krožek Sv. Marka itd.

Zmaga Keteja v kolesarski dirki

V nedeljo zjutraj ob 9. uri 41 min. je bil v Barkovljah start kolesarskih tekmovalcev za mladinski pokal. Na startu so se javili sami znani kolesarski tekmovalci, med njimi Kuret, Kete, Stefilongo, Udovič in drugi. Na 100 km dolgi progi se je razvila huda borba, katero je odločil Kete v svojo korist. — Vrstni red: Kete Branko (Opčine) v času 2 ure 41 minut; 2. Sosič Rudolf (Opčine) 1 min. 40 sek. za zmagovalcem; 3. Kuret Karel (TKZ), 4. Danieli Josip (Olimpia), 5. Česen Lojze (Sv. Ivan); 6. Sosič Henrik (Opčine); 7. Ponton Breno (TKZ) itd.

Boks

DSZ (Trst) — DSZ (Reka) 5:2

Sinoči je bilo v kinodvorani »Mare« revanšno boksarsko srečanje med atleti reške in tržaške Delavske sportne zveze. Tržačanom je uspelo, da so se revanširali za nedavni poraz na Reki. Rezultati so:

Bantam skupina: Lupo (Reka) je po točkah premagal Conteja (Trst). *Mušja skupina:* Sosič (Trst) je po točkah zmagal nad Dodičem (Reka). *Petelinja skupina:* Semeraro (Trst) je v drugem kolu s tehničnim knockoutom premagal Battistellija (Reka). *Lahka skupina:* Lego (Trst) je po točkah premagal Ukoviča (Reka); Barbadoro Natalino (Reka) - Godina (Trst), neodločeno. *Srednjelahka skupina:* Vlah (Reka) - Goltan (Trst) neodločeno; Arnesi (Reka) je v drugem kolu predal borbo Raccu (Trst). Končni rezultat 5:2 za Trst.

Ponziana v nevarnih vodah

V nedeljo je bilo odigrano 21. kolo jugoslovanskega nogometnega prvenstva, katerega biser je bila tekma med Partizanom in Rdečo zvezdo v Beogradu. Enajstorica Partizana, ki je v jesenskemu delu proti Rdeči zvezdi izgubila, je v nedeljsko tekmo vložila vse svoje znanje. Tekmo, ki ji je prisostvovalo 25.000 gledalcev, je Partizan odločil v svojo korist z rezultatom 1:0. S to zmago si je enajstorica Partizana že zagotovila prvo mesto, saj ima kar 4 točke naskoka pred drugoplasiranim moštvom v kvalifikacijski lestvici, katerega ne bo več mogoče nadoknaditi.

V Trstu so ljubitelji nogometa pričakovali zmago domačega moštva, ki se bori za obstoj v ligi. Vsi so bili

prepričani v uspeh, posebno še, če pomislimo, da enajstorice, ki so v nevarnosti, zaigrajo z neziomljivo voljo do zmage. No, in prav te volje je v nedeljo manjkalo enajstorici Lj. Ponziane. Njih igra je bila lena, brez pravih kombinatornih zamisli, igralci so tako rekoč spali na igrišču. In kljub vsemu so bili 60' igre v premoči. Potem pa je prišlo kakor z jasnega to, česar se ni nihče nadejal. Zagrebčani so v zadnjih 30' povečali tempo igre in uspeli 4 krat potresti tržaško mrežo. Položaj tržaške enajstorice se je zaradi nedeljskega poraza zopet močno poslabšal in je postal več kot resen. Kljub vsemu pa smemo upati, da bodo v zadnjih tekmah še popravili svoj položaj v kvalifikacijski lestvici in pokazali igro, kakršno smo od njih navajeni. V predtekmi so se srečali juniorji Zagreba in Trsta. Zagrebčani so po krasni igri zmagali z rezultatom 4:0.

Kvarner je v nedeljo slavil na domačem igrišču lepo zmago nad Pobedo, Dinamo pa je uspel v Nišu. Za presenečenje sta poskrbeli enajstorici Budučnosti in Železničarja, ki sta uspeli prinesti domov po eno točko iz Splita in Subotice. Metalac je tekmo proti Nafti dobil par farfait.

Rezultati: Partizan-Rdeča zvezda 1:0; Dinamo-14. oktober 2:1; Hajduk-Budučnost 1:1; Spartak-Železničar 0:0; Metalac-Nafta 3:0 (par forfait); Lokomotiva-Lj. Ponziane 4:0, Kvarner-Pobeda 3:0.

Kvalifikacijska lestvica

Partizan	21	18	1	2	55	16	37
Rdeča zvezda	21	16	1	4	60	18	33
Dinamo	21	15	3	3	57	21	33
Hajduk	21	13	4	4	46	13	30
Metalac	21	12	3	6	38	24	27
Spartak	21	8	6	7	33	29	22
Pobeda	21	8	5	8	37	34	21
Kvarner	21	5	7	9	20	28	17
Lokomotiva	21	6	4	11	25	39	16
Budučnost	21	5	5	11	34	43	15
Lj. Ponziane	21	6	2	13	24	41	14
Železničar	21	4	4	13	22	47	12
14. oktober	21	3	5	13	13	51	11
Nafta	21	3	0	18	13	73	6

Kadar je publika prevroča

V pokrajinskem prvenstvu je bila v nedeljo v ospredju zanimanja nogometna tekma med Gaslinijem in Škedenjem. Znano je, da sta te dve enajstorici kandidata za osvojitev prvenstva. Takoj po začetnem žvižgu je bilo jasno, da gre zares, kajti igralci so se borili za vsako žogo. Škedenj je v prvem polčasu pokazal boljšo igro, pa je bil kljub temu do odmora za en gol, ki je padel iz enajstmetrovke, na slabšem. V drugem polčasu se je Škedenj vrgel z vsemi silami v borbo. V 13' drugega dela pa je sodnik tekmo predčasno zaključil, ker je prevroča publika, zaradi neke sodnikove odločitve, vdrla na igrišče. Na tem mestu pri, pominjamo, da bi bil že čas, da bi postala tudi publika malo bolj športna.

Montebello je tudi v nedeljo zmagal. To pot je bila njegova žrtev enajstorica iz Tržiča. V Izoli je bil istrski derby med Izolo in Koprom; zmagali so domačini. Tovarna strojev je v Gradiški dosegla neodločen rezultat, Piran pa je v Krminu premagal domačo enajstorico.

REZULTATI: Gaslini — Škedenj 1:0 (prekinjena v 13' drugega polčasa); Montebello — Tržič 4:0; Tovarna strojev — Gradiška 0:0; Piran — Krmin 1:0; Izola — Koper 1:0.

Evropsko prvenstvo v košarki v Pragi

Dne 27. t. m. so se pričele v Pragi tekme v košarki za evropsko prvenstvo, na katerih sodeluje tudi raprezentanca Sovjetske zveze, ki je že v prvi tekmi pokazala svojo visoko vrednost, saj je pregazila jugoslovansko reprezentanco. Praški športni krogi so si edini v tem, da je reprezentanca Sovjetske zveze eden najvenstva. — Rezultati prvega dne so: resnejših kandidatov za osvojitev pr- Sovjetska zveza — Jugoslavija 50:11; Bolgarija — Avstrija 56:13; Poljska — Romunija 51:32; Italija — Albanija 60:15; Egipt — Belgija 46:35.

Italija-Švica 5-2

V nedeljo je bila v Firencah odigrana nogometna tekma med Italijo in Švico. Italijanska nogometna reprezentanca je po daleko boljši igri zmagala z rezultatom 5:2. Istega dne sta se v Rimu srečali univerzitetni nogometni reprezentanci Italije in Avstrije. Tudi v tej tekmi so zmagali Italijani z rezultatom 4:1.

Novi jugoslovanski plavalni rekord

V Beogradu je v plavalnem bazenu državnega instituta za fizkulturo bilo v četrtek 24. t. m. postavljeno več novih jugoslovanskih državnih rekordov. Nov rekord je postavil Marije Miloslavič, na progi 400 m hrbtno, v času 5.29.1. Svetovni rekord na tej progi ima Američan Kiefer, s časom 5.13.4. Na 200 m hrbtno je dosegel nov rekord Ciril Pelhan v času 2.39.3. Na 400 m prsno pa je postavil nov rekord Tone Cerar v času 55.1.

Številčnica

```
        1
      1   2
    1   2   3
  4   2   3   5
1   2   3   4   5
3   4   2   1   5
3   2   4   1   5
  3   2   4   5
    1   5   3
      5   3
        5
```

predlog,
osebni zaimek,
otok v Jadranskem morju,
pega,
poljska reka,
sadno drevo,
žensko ime,
moč,
selo,
igralna karta,
veznik.

Šifrirana anekdota

Češki 1 2 3 4 5 6 7 8 Franc 5 2 9 10 11 — 7 10 — 12 10 v 3 13 14 15 4 7 8 6 — 2 16 6 13 igrati na 1 14 5 17 4. — 7 4 7 10 15 — 18 14 — 12 10 — 1 4 8 10 13 — 3 14 13 4 — 19 9 14 15 14 8 6, — 20 14 mu je 5 10 21 10 13:

»Oj, 4 12, — 17 5 14 22 23 10, — 24 6 — 6 18 5 14 8 10 — 21 14 21 4 5 — 15 14 24 6 15, — 13 10 ne tako 13 10 20 4,«

»In vi,« 12 10 — 15 10 12 14 13 — Rubeš, »18 4 24 4 5 6 8 10 — 21 14 21 4 5 — 7 14 13 14 3 4 22, — 7 14 3 4 — 22 10 — 8 14 21 4 — modro.«

Rešitev ugank št. 12

Reševalce prosimo, da nam oproste, ker moramo zaradi pomanjkanja prostora deloma zopet odložiti objavo rešitev ugank.

Križanka

Vodoravno: 1. Devin; 5. barva; 10. ali; 11. atentat; 13. la; 14. opora; 15. le; 16. slana; 17. kes; 18. Afrika; 20. Trst; 21. Reka; 22. Klek; 23. Neda; 24. oratar; 26. aga; 27. opoka; 28. za; 29. Azija; 30. ud; 31. Otilija; 33. ona; 34. ranar; 35. Čabar.

Navpično: 1. dalja; 2. Ela; 3. vi; 4. napaka; 5. bera; 6. Ana; 7. rt; 8. Valeska; 9. atest; 12. tona; 14. olika; 16. sreda; 17. Kreta; 19. fregata; 20. tlaka; 22. krojač; 23. nazor; 24. opij; 25. rudar; 27. ozir; 29. Ala; 30. Una; 32. in; 33. ob!

TOČNA VREMENSKA NAPOVED — Če aprila nazaj lete žerjavi, tisto leto kobilice bodo skakale po travi.

LIK

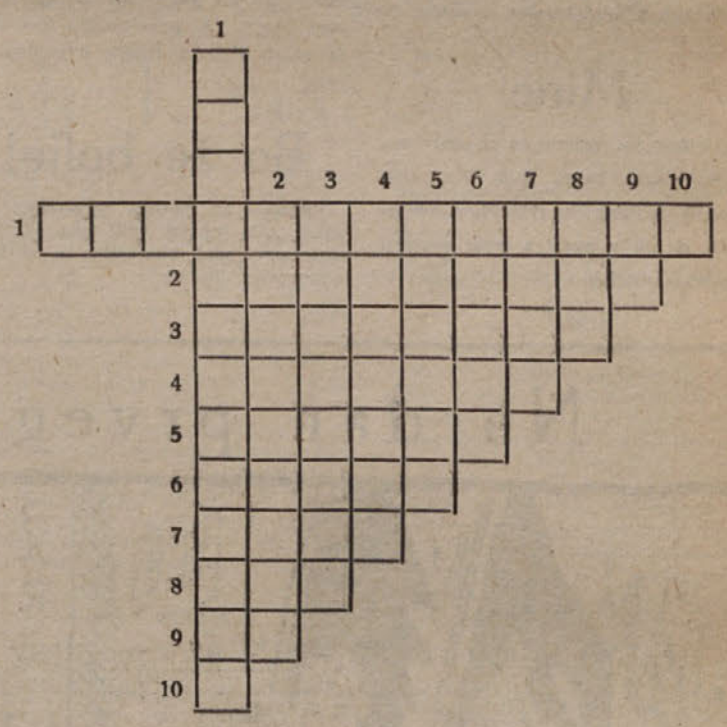

VODORAVNO IN NAVPIČNO

1. Priljubljeni list. 2. Naša ožja domovina. 3. Otoki v Tihem oceanu. 4. Preminuli tržaški vzgojitelj. 5. Domača žival. 6. Invalid. 7. Športno orodje. 8. Osebni zaimek (dajalnik). 9. Oslovsko riganje. 10. Soglasnik.

SESTAVLJALNICA

Slutim te, čutim te. Sanja poetova letala dolgo je let nad teboj, gledala, slušala, plakala, upala, izpraševala za tvojo skrivnost.

IZID ŽREBANJA ŠT. 12

I. Ivan Leban, Tolmin, Zalog 7

II. Milič Jožef ,Povir 3 p. Sežana.

III. Avgusta Santel, Ljubljana Verstovškova 12.

IZID ŽREBANJA ŠT. 13

I. Milko Margon, Truške, Koper

II. Kariš Anica, Trst, Ghirlandaio 6;

III. Marica Jenko, Tolmin.

Revolucija v Trstu!

Kakor je bilo pričakovati, je na dan 1. maja v našem mestu izbruhnila revolucija. V času, ko to poročamo, bitka med posameznimi grupami na stadionu še traja. Že na predvečer so pričeli izgredi. Tako je na Montebellu okrog 22. ure nenadoma razsvetlil nebo močan ogenj. Iskre so segale prav do oblakov. Prizor je opazovalo na desettisoče ljudi, ki so zaprepaščeno opazovali to vandalsko početje. Po kolikor toliko mirni noči, so že v zgodnjih jutranjih urah ponovno pričeli nemiri. Vse mesto je bilo na nogah. Revolucija je dosegla višek v popoldanskih urah, ko se je pričela bitka na občinskem Stadionu pri Sv. Soboti (Sv. Ani). Udarili so se mladi ljudje obeh spolov in uprizorili pravcato tekmovanje. Zavezniške vojaške oblasti so v velikih skrbeh in ne vedo kaj početi. Širijo se vesti, da bo zadeva predložena v razpravo Varnostnemu svetu. Po teh dogodkih sodeč, je jasno, da na vsem svetu ne bo mogoče najti človeka, ki bi si upal prevzeti odgovorno mesto guvernerja v Trstu. Kaže sicer, da se bo revolucija do jutri unesla, obstoja pa nevarnost, da se bo že prihodnje leto na dan 1. maja zopet pojavila.

Mine

V Tržaškem zalivu so te dni razstrelili zopet nekaj min. Kot smo izvedeli, je oblastna ?????? v nevarnosti, da jo v zvezi s temi minami ponovno obtožijo.

Prvi maj in tržaški tramvaj

Ker so tramvajski vozniki tudi delavci in ker se tega dobro zavedajo, zato so sklenili, da bodo svoj praznik, ki je točno prvega maja, lepo proslavili s tem, da na ta dan ne bodo delali. Logična posledica tega je, da bo prvega maja obstal za en dan ves tramvajski promet. A tam v demokratični Ameriki bo ta dogodek komentiran takole: „Senzacija v Trstu! Iz protesta, da so v Trstu zavezniške oblasti dovolile delavstvu proslavo prvega maja, so vsi tržaški tramvajski uslužbenci stopili v štiriindvajseturno stavko, ki je zelo uspela. Bilo ni niti enega stavkokaza."

Vnet šovinist

ŠOVINIZEM DO SKRAJNOSTI:

Nek šovinist je te dni ležal na smrtni postelji: kazalo je, da bo izdihnil točno na prvega maja. Pa se je revež odločil in 30. aprila zaužil cijankali, da bi mu ne bilo treba več ostati na ta zasovraženi dan na tem svetu. A prvomajske proslave so kljub temu potekale v najlepšem redu.

Bo že bolje!

Vprašali so nekega zapadnega vojaka: „Ali pri vas tudi tako proslavljate prvi maj kot mi?" In mož je odgovoril: „Še ne."

Nosovi, nosovi . . .

Zakaj da pokrivala
nosata so postala,
tega nihče ne ve.
Zakaj nos izpod čela
je dolg kakor „ombrella„
to vsakdo dobro ve!

MONARHOFAŠISTIČNA OFENZIVA V GRČIJI

Za dan prvega maja pripravljajo ksitosi v Grčiji velikopotezno ofenzivo v svoje kasarne. Baje so namazali vse ključavnice, da se bo dalo vrata bolje zapreti. Amerikanci so jim tudi za to ofenzivo obljubili vso pomoč in jim nameravajo poslati nekaj plošč z amerikanskimi napevi, da ksitosom med ofenzivo ne bo preveč dolgočasno.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

— Kdaj so šovinisti v Trstu najbolj besni?
— Na dan prvega maja.
— Kdaj so šovinisti v Trstu najbolj pritlikavi?
— Na dan prvega maja.

MAŠE ZADUŠNICE ZA POKOJNIM MUSSOLINIJEM

V nekaterih tržaških cerkvah so brali te dni maše zadušnice za pokojnim Mussolinijem. Resnici na ljubo je treba priznati, da Vatikan v to ni indirektno prav nič vmešan, ampak direktno.

Na konferenci

Dr. Gruber: „Svečano izjavljam, da mi, Koroški Avstrijci, nikoli nismo bili za Hitlerja."

Dr. Gruber.

avstrijski predsatvnik za koroško vprašanje na moskovski konferenci bo v kratkem izdal zemljepisno knjigo o Karavankah, v kateri bo obrazložil prehodnost in neprehodnost Karavank. Pojasnil bo, zakaj so Karavanke s severa na jug prehodne in zakaj z juga na sever niso prehodne. Knjiga bo izšla v angloameriški založbi in bo obvezno šolsko učno sredstvo v okupacijskih conah. Da pa zapadno založništvo ne bo tako vidno, jo bo formalno izdal «Hackenkreutzverlag», ki ni Gruberju nič manj naklonjen kakor Gruber njemu.

Na dan prvega maja

A odkod tem revežem ti dolgi so nosovi?
Prvomajskih letošnjih proslav to bujni so plodovi!

Bowman je zadovoljen

Ko so vprašali Bowmana, kaj misli o prvem maju, je dejal: „To je zame zelo neroden dan. A kljub temu sem srečen." Na vprašanje, v čem je ta sreča, je mož pojasnil: „Srečen sem, da je le en prvi maj vsako leto."

Poplah med miškami

Zvedelo se je , da se je tržaških miši polotil silen strah. Preti jim namreč deložacija. Pritožile so se celo na stanovanjski urad, češ naj jih vendar puste v njih luknjah. Ker tam o vsej zadevi niso bili poučeni, so jim miši obrazložile, da bodo na dan 1. maja vse brez stanovanja, ker se nameravajo na ta dan v njih luknje poskriti tržaški fašisti.

Cenjeni bralci!

V zadnji številki smo vam obljubili priobčiti Bowmanovo sliko s prvomajske proslave. Tega pa iz dveh vzrokov nismo mogli storiti. Prvič, ker gospoda na proslavo sploh ni bilo in drugič, ker je imel te dan tako dolg obraz, da bi ga pri najboljši volji ne mogli v našem časopisu ponatisniti zaradi premajhnega formata strani.